

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 16 (Haziran/ June 2024), s. 9-41.
Geliş Tarihi-Received: 23.04.2024
Kabul Tarihi-Accepted: 19.05.2024
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1472541

Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Türkçe Tahmîsi

Turkish Tahmîs of Abdullah Salahaddin-i Uşşakî's Qasîda al-Burdah

Abdullah UÇAR*

Hasan UÇAR**

Öz

Kasîde-i Bürde, Hz. Muhammed'i (sav) methetmek için yazılmış, on bölümden ve yüz altmış beyitten oluşan, üzerine onlarca tahmîs, tesdîs, tesbî', taştîr, nazîre nazmedilen ve yüzlerce şerh-hâşiye ile anlaşılmasına çalışılan Mısırlı şair Bûsîrî'nin zamanları aşan şiiridir. Kasîde-i Bürde, pek çok dünya diline tercüme edilerek çoğu şiirin ulaşamadığı bir paye edinmiştir. Kasîde-i Bürde, Türk edebiyatında da çok rağbet görmüştür ve ona tahmîs yazan Türk şairlerden biri de Salâhî mahlasıyla şiirler yazan Abdullâh Salâhaddîn'dir. Yüze yakın eserin sahibi Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşakî'nin Arapça, Farsça ve Türkçe olarak yazdığı şiirleri içerisinde nadide bir yeri haiz olan tahmîsinde önce Kasîde-i Bürde'nin her beyti Arapça olarak beşlenmiş daha sonra da manzum olarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Söz konusu tahmîsin Arapçası tahkik edilmiştir. Hem Kasîde-i Bürde hem de Salâhî üzerine pek çok yayın yapılmıştır. Bu çalışma ise Türkçe tahmîsin incelemesini, edisyon kritiğini, transkripsiyonlu metnini ve tahmîste geçen kelimelerin derkenarda yer alan Arapça açıklamalarının tercümesini içermektedir. Müstakil ve ayrıntılı çalışmalar bulunduğu için İmam Bûsîrî ve Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercüme, Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşakî'nin hayatı ve eserleri ile ilgili bilgilere bu çalışmada yer verilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe tahmîs, Kasîde-i Bürde, Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşakî.

Abstract

Qasîda al-Burdah, is a poem in praise of the Prophet Muhammad, consisting of ten sections and one hundred and sixty couplets. Dozens of tahmîs, tesdîs, tesbî', taştîr and nazîre have been written on this poem. This poem is the timeless poem of the Egyptian poet Bûsîrî, which has been tried to be understood with hundreds of commentaries; and it has been translated into many world languages and has achieved a status that no other poem has reached. Qasîda al-Burdah was also very popular in Turkish literature and one of the Turkish poets who wrote tahmîs to it was Abdullâh Salâhaddîn, who wrote poems under the pseudonym Salâhî. Abdullah Salahaddin-i Uşşakî Salâhî is the author of nearly a hundred works in Arabic, Persian and Turkish. In his tahmîs, which has a rare place among his poems, the verses of Qasîda al-Burdah were first increased to five verses in Arabic and then translated into Turkish

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, e-posta: ucarabdullah@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1391-8681.

** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı, e-posta: ucarhasan42@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1995-8414.

in verse. Many studies have been conducted on Qasîda al-Burdah and Salahî. The Arabic version of the tahmîs has also been edited and criticized. The present study includes an analysis of the Turkish tahmîs, an edition critique, a transcribed text, and a translation of the Arabic explanations of the words in the tahmîs in the margin.

Keywords: Turkish tahmîs, Qasîda al-Burdah, Abdullah Salahaddin-i Uşşâkî.

Giriş

Hz. Muhammed'i (sav) methetmek için yazılan şiirlere na't denir. Arap edebiyatında medih türü altında değerlendirilen kasidelerin en önemli figürü Hz. Peygamber, bu kasidelerin en meşhuru da Kasîdetü'l-Bürde'dir.

Kasîde-i Bürde nitelemesi, ilk olarak muallaka-ı seb'a şiirlerinden birinin nazımı olan Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın oğlu Ka'b b. Züheyr'in Hz. Muhammed'i metheden şiiri için kullanılmıştır. Hz. Peygamber, kendisini bugün Topkapı Sarayı'nda bulunan hırkasıyla ödüllendirdiği için şiir, bu isimle anılmıştır. İslam dünyasında nitelikli bir şöhrete sahip olan bu kasidenin ününe aynı nispette kavuşmuş olan bir diğer Kasîde-i Bürde ise Mısırlı şair Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'nin (ö. 695/1296) yazdığı kasidedir.

Bûsîrî'nin "el-Kevâkibü'd-Dürriye fî Medhi Hayrî'l-Berîyye" adıyla yazdığı kaside, revî harfi mim olduğu için Kasîdetü'l-Mîmiyye, Bûsîrî'nin felç hastalığından kurtulmasına vesile olduğu için Kasîde-i Bür'e veya el-Kasîdetü'l-Bür'iyye olarak da bilinmektedir.¹

Kasîde-i Bürde yüz altmış beyittir. Nesîb bölümüyle başladıktan sonra sırasıyla nefisten şikâyet, Hz. Peygamber'e medih, Hz. Peygamber'in doğumu, mucizeleri, Kur'an'ın fazileti, İsrâ ve mi'rac mucizesi, cihadın önemi, nedâmet ve ümit, dua olmak üzere on bölümden oluşmaktadır.

Kasîde-i Bürde üzerine yazılan şerhler, hâşiyeler, tahmîsler, tesdîsler, tesbî'ler, taştîrler ve nazîreler; Grekçe, Latince, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Almanca hatta Afrika ve Güney Asya'daki mahallî dillere yapılan çevirileri ile pek çok şiire nasip olmayan bir şöhreti haizdir (Kaya, 2001, s. 568).

Türk edebiyatında Kasîde-i Bürde'nin ayrı bir önemi olduğu, yazma eser kütüphanelerindeki tercüme ve şerh sayısından da anlaşılmaktadır. Hemen hemen her yazma eser kütüphanesinde Bûsîrî'nin Bürde'sine yazılmış Türkçe manzum-mensur tercüme ve şerhe rastlanmaktadır. Bünyamin Ayçiçeği tarafından Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Bürde nüshaları üzerine yapılan kapsamlı projede de bu durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.²

Türk edebiyatında Kasîde-i Bürde üzerine yüzden fazla şerh, altmıştan fazla tahmîs yazılmıştır (Sezer, 2000, s. 65-88). Bu eserlerden biri olan tahmîsinde Salâhî mahlasını kullanan Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî (ö. 1197/1783), önce Kasîde-i Bürde'ye Arapça tahmîs yazmış sonra onu manzum şekilde Türkçeye tercüme etmiştir.

En çok işlediği konu na't olduğu için "Nâ't-ı gû" diye isimlendirilen [Erişim Tarihi: 20.03.2024] Salâhî Efendi'nin iki dîvânı bulunmaktadır. Şiirlerinde manayı

¹ Konuyla ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Meşhur rivayete göre felç olan Bûsîrî, şifa bulma ümidiyle kasidesini yazdıktan sonra rüyasında vücudunun felçli yanını Hz. Peygamberin meshettiğini ve kendi bürdesini giydirdiğini görür. Uyandığında iyileşmiştir. Ertesi gün evinden ayrıldıktan sonra yolda bir derviş ile karşılaşır. Derviş, kendisinden matla beytini söyleyerek kasideyi okumasını isteyince Bûsîrî şaşırır. Çünkü henüz sadece yazmış ve rüyasında okumuştur. Daha sonra bu olay halk arasında yayılmış ve bazı beyitleriyle insanlar teberrük yapmıştır. Bkz. Dayf, 1990, 7/365; Ferruh, 1979, 3/674.

² Bünyamin Ayçiçeği, "Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türkiye Toplumuna Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî Etkileri", 215K398 Numaralı Proje, TÜBİTAK, 2018. Bu projenin sonucu olarak 2024 yılı yaz aylarında Kaside-i Bürde ile ilgili 2 ciltlik bir kitap yayımlanması planlanmaktadır.

öncelediğini ifade etmesine rağmen (Açar, 2012, s. 377) nazmına, gücünü şiirden payı olanın rahatlıkla anlayabileceği bir lafız-mana bütünlüğünü hâkimdir. Belagat ilminde zirve sayılabilecek olan her beytinde en az bir sanatın yer aldığı bed'îyyat türü eserlerden biri olan İbn Hicce el-Hamevî'nin (ö. 837/1434) 147 bed'î sanatını işlediği Bed'îyye şerhi *Hizânetü'l-Edeb ve Gâyetü'l-Ereb'*i tercüme etmesi hatta onun eksik bıraktığı bazı sanatların alt dallarına dair örnekler vermesi (Uşşâkî, 2020, s. 64) şiirinin ve edebiyatının yetkinliğini aşikâr etmektedir. Hz. Peygambere olan sevgisini işlediği na'ları müstakil bir dîvânda toplanmıştır. Türkçe, Arapça ve Farsça na'ların olduğu dîvânındaki Türkçe na'lar, *Dîvân-ı Nu'ût-ı Salâhî* ismiyle (Akkuş, 2002); mesnevî, kaside, gazel, tahmîs ve kıt'alardan oluşan diğer dîvânı da *Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî, Dîvân* ismiyle (Akkuş, 2020) Mehmet Akkuş tarafından yayımlanmıştır. Tahmîsin Arapça tahkiki yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır (İnce, 2023, s. 1). Türkçe tahmîsin Kasîde-i Bürde'ye ait olan beyitleri ise daha önce Latinize edilmiş³ olsa da Türkçe tahmîsin tamamı, söz konusu eserlerde ve Salâhî üzerine yapılmış diğer kitaplarda ve akademik çalışmalarda bulunmamaktadır.

Tahmîsin müellife aidiyeti konusunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Çalışmamıza kaynaklık eden yazma nüshalarda müellif hem kendi ismini hem eserin ismini açıkça zikretmektedir. Ayrıca Osmanzade Hüseyin Vassaf Efendi, *Tahmîsü Kasîdeti'l-Bürde'*yi Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin doksan altı eserinden biri olarak zikretmiştir (Vassâf, 2006, s. 441).

Çalışmamızda Kasîde-i Bürde'nin Türkçe tahmîsi incelenmiş, çeviri yazılı metin edisyon kritik yapılmış, yazma nüshada verilen bazı kelimelerin kısa açıklamaları ve sayfa derkenarlarındaki Türkçe dipnotlara ek olarak Arapça yazılan haşiyeler beyitlerin anlaşılmasına katkı sağladığı için tercüme edilerek dipnot olarak yazılmıştır.⁴ Bütün nüshalarda derkenar olmaması bu notların müellif tarafından değil müstensihlerce düşülmüş notlar olabileceğini düşündürmektedir.

Eser, Türkçe bir tahmîs olduğu için klasik Türk şiirini, tercümesi yapılan şiir ve derkenarları Arapça olduğu için de Arap dili ve belagatini ilgilendirmiş, dolayısıyla incelemesi ve tenkitli metni disiplinler arası çalışmayla hazırlanmıştır.

1. Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Tahmîsi

Tahmîs, bir gazelin her beytinin önüne aynı vezinde ve anlam bütünlüğü içinde üç mısra ilâve edilerek oluşturulan musammatlardır. Tahmîsin başarısı, esas alınan beyitlerle ilâve edilen mısralar arasındaki anlam bütünlüğünün derecesine göre ölçülür. Kasidelere yapılan tahmîslerde bend sayısı beyit sayısı kadar olabilir. Musammatlar içerisinde en çok örneği bulunan nazım şekli olan tahmîse 15. yüzyıldan itibaren hemen her şairin dîvânında rastlamak mümkündür (Pala & Kılıç, 2020, s. 234). Salâhî'nin tahmîsi dîvânları içinde değil müstakil olarak değerlendirilmiştir ve Salâhî'nin yayımlanmış dîvânlarında yer almamaktadır.⁵

³ Bu beyitler Fatih Yıldız tarafından hazırlanan *Kasîde-i Bürde Tercümeleri* adlı kitapta yer almaktadır. Mevzubahis kitapta Kasîde-i Bürde'ye eklenen mısralar yer almadığı için tahmîsin yüzde 40'lık kısmı yayımlanmıştır. Fatih Yıldız tarafından hazırlanan bu kitapta nüsha karşılaştırmaları (edisyon kritik) mevcut değildir. Metin çeviri yazılı olarak hazırlanmamıştır. Ayrıca tahmîsin incelemesi ve yüzde 60'lık kısmı da bulunmamaktadır. Kitaptaki bazı okuma hataları tespit edilmiş, bunlardan bazıları ve bunlar için teklif edilen okumalar, bu makalenin sonunda verilmiştir.

⁴ Bu çalışmanın makale boyutlarında kalması için İmam Bûsîrî ve Kasîde-i Bürde (Kaya, 1992, s. 468-470; Sezer, 1985; Şahin, 1997), Kasîde-i Bürde'nin Türkçe şerh ve tercümeleri (Şahin, 1997; Yazar, 2011), Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin hayatı ve eserleri başlıkları makaleye dâhil edilmemiş, bu konuda yapılan müstakil çalışmalara atfı yapılmakla yetinilmiştir.

⁵ Karşılaştırmak için bkz. (Akkuş, 2002; Akkuş, 2020).

Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin kafiye (revî) harfi mim'dir ve Salâhî de tahmîsinde bu harfi kafiye harfi olarak kullanmıştır. Metin içerisinde çokça sufi imge bulunmaktadır. Zira Şeyh Cemaleddin ile karşılaşmasından sonra şairi resmi görevinden feragat etmeye ve tekkede yedi yıl inzivaya çekilmeye iten seyr-i sülûk (Vassâf, 2022, s. 24) özellikle Türkçe metinde kendini göstermektedir. Metinde fark, cem', cem'u'l-cem', kâbe kavseyn, ev ednâ vb. tasavvufî kavramlar kullanılmakta ve haşiyede şerh edilmektedir.

Kasîde-i Bürde'ye yazılan manzum tercümelerin birçoğunda kaynak dil olan Arapçadaki bazı kelime ve ibarelere Türkçe karşılık bulmada zorlanılmıştır. Mütercimler bu durumu, kaynak eserde kullanılan kelimelerden bir kısmını ya aynen kullanarak ya da bazı kelimelerin müstaklarını kullanarak aşmaya çalışmışlardır (Kaplan, 2023, s. 1-31). Bu durum Salâhî'nin tahmîsi için de geçerlidir.

Kafiye düzenine uygun mısra yazma zorunluluğu Salâhî'yi kelime tercihlerinde sınırlı kalmaya itmiş, bu durum Salâhî'nin (yazma eserlerde yan yana istinsah edilen) Arapça ve Türkçe tahmîslerini etkilemiş, kimi bendlerde Kasîde-i Bürde'de kullanılan kafiye kelimelerinin Türkçe tahmîste de tekrar edilmesine neden olmuştur. Bûsîrî'nin kasidesinde kullandığı kelimelerden 221⁶ tanesi Salâhî'nin Türkçe tahmîsinde de görülmektedir. Kasîde-i Bürde'de kullanılan kafiye kelimelerinden ise 77⁷ adedi Salâhî'nin Türkçe tahmîsinde de kafiye olarak kullanılmıştır. Bu rakam, Salâhî'nin Kasîde-i Bürde'nin kafiye kelimelerini bilerek kullanmış olduğunu düşündürmektedir.

Tahmîste kafiye kelimelerinden büyük çoğunluğu Arapça kelimelerden oluşmaktadır, kafiye olarak kullanılan Türkçe kelimelerin sayısı sadece ondur.

Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin tahmîsinde 161 bend bulunmaktadır. Kasîde-i Bürde, Bûsîrî tarafından belirgin bir şekilde bölümlere ayrılmamış olmasına rağmen onu tercüme, şerh veya tahmîs edenler beyitlerde işlenen konulardan hareketle on fasıl hâlinde ele almışlardır (Koç, 2021, s. 495). Salâhî'nin Türkçe tahmîsinde böyle bir durum olmasa da işlenen konulardan hareketle tahmîs de bölümlere ayrılabilir.

Salâhî, Bûsîrî'nin kasidesinin tüm beyitlerini önce Arapça tahmîs etmiş, sonrasında bu tahmîsi nazmen Türkçeye tercüme etmiştir. Bu tercüme Arapça tahmîse yakın bir çeviri olabildiği gibi farklı da olabilmektedir. 161 bendden müteşekkil olan tahmîsin telif tarihi bilinmemektedir. Zaman zaman ayet ve hadis iktibaslarıyla eserini zenginleştiren şairin, eserinde sade bir dil kullandığı görülmektedir. Bunu yaparken kaynak beyitlerin anlamından ödün vermemiş, bu beyitlerin anlamını okura geçirebilmiştir.

⁶ Alfabetik sırayla dizilmiştir: 'Acem, 'adem, 'ahd, 'âl, 'Alem, 'alem, 'a'mâl, 'amel, 'âmir, 'anem, 'ankebût, 'aşhâb, 'asker, 'âyât, 'âyet, 'âzel, 'Bân, 'bedr, 'belâgat, 'beşer, 'bey, 'bi'şet, 'bişr, 'bu'd, 'cedel, 'celâlet, 'cevher, 'cimâh, 'cism, 'cû', 'dav', 'da'vet, 'dîn, 'dünyâ, 'ebtâl, 'ecem, 'çhad, 'ehl, 'elem, 'enbiyâ, 'envâr, 'eyvân, 'ezhâr, 'fazl, 'fem, 'ferd, 'firâr, 'ğabn, 'gamâme, 'ğanem, 'gâr, 'gânâ, 'habîb, 'habl, 'hadd, 'hâdî, 'hâdiş, 'hak, 'hakem, 'halk, 'hamâm, 'harf, 'haşâ, 'hasâret, 'haşım, 'haşem, 'havz, 'hayr, 'herem, 'hevâ, 'hilm, 'himem, 'hubb, 'hulq, 'hulum, 'humem, 'harem, 'hurum, 'huzum, 'hüsn, 'ikbân, 'ilm, 'iştân, 'izâfet, 'izâm, 'kadem, 'kâdr, 'kalb, 'kalem, 'karim, 'kasem, 'kâtil, 'kavm, 'kerem, 'ketem, 'kevâkib, 'kıdem, 'kirâm, 'kulüb, 'kurb, 'kübrâ, 'lâ, 'lemem, 'levh, 'lezzât, 'lezzet, 'lücüm, 'ma'kâm, 'ma'zeret, 'me'âd, 'medh, 'medîh, 'me'hâsin, 'meknûn, 'mer'â, 'mevc, 'muğtenim, 'muhtelem, 'muhterem, 'muhtesib, 'muhtesem, 'muhtetem, 'muntaşır, 'muntazam, 'müfred, 'müktetem, 'mültezim, 'mün'akis, 'münfeşım, 'münhedim, 'münhel, 'münhezim, 'münkasım, 'münşarım, 'münsecim, 'müntekim, 'müstetir, 'müştemil, 'müşterek, 'müttehem, 'müttesim, 'müzdeham, 'nâfile, 'nağam, 'nâhî, 'nâr, 'ne'am, 'nebi, 'nedem, 'nefs, 'nesl, 'neşr, 'ni'am, 'niğam, 'ni'met, 'noğta, 'nür, 'nusret, 'nübüvvet, 'Rabb, 'rağam, 'rahmet, 'redd, 'ref', 'rimem, 'rusül, 'rükn, 'rü'yâ, 'şabâ, 'şadef, 'şâgîr, 'şâhib, 'sâk, 'şalât, 'şamem, 'şanem, 'Sedem, 'seğam, 'selem, 'sem, 'şırât, 'sırr, 'silâh, 'şüret, 'sünnet, 'şeb', 'şefâ'at, 'şehvet, 'şekl, 'şems, 'şeref, 'şerik, 'şeyb, 'şikâk, 'ta'âm, 'talel, 'tesbîh, 'tıfl, 'tib, 'ticâret, 'tüka, 'uğum, 'ulüm, 'unşur, 'Urb, 'uşât, 'Uzrî, 'ümem, 'ümmet, 'ümmî, 'vahy, 'vaşl, 'veğam, 'verem, 'zafer, 'zarüret, 'zât, 'zeheb, 'zulem, 'zühd, 'zünüb.

⁷ Tekrar eden kafiye kelimeleri birer defa yazılmıştır: 'Acem, 'adem, 'Alem, 'alem, 'anem, 'Arim, 'dem, 'ecem, 'elem, 'fem, 'ğanem, 'hadem, 'hakem, 'haşım, 'haşem, 'herem, 'hulum, 'humem, 'harem, 'hurum, 'huzum, 'İrem, 'izâm, 'kadem, 'kalem, 'karim, 'kasem, 'kerem, 'ketem, 'kıdem, 'lemem, 'lücüm, 'muğtenim, 'muhtelem, 'muhterem, 'muhtesem, 'muhtetem, 'müktetem, 'mültezim, 'münfeşım, 'münhedim, 'münhezim, 'münkasım, 'münşarım, 'münsecim, 'müntekim, 'müttehem, 'müttesim, 'müzdeham, 'nağam, 'ne'am, 'nedem, 'ni'am, 'niğam, 'rağam, 'rimem, 'şamem, 'şanem, 'Sedem, 'seğam, 'selem, 'uğum, 'üküm, 'ümem, 'veğam, 'verem, 'zulem

Bûsîrî'nin kasidesi *müstef'ilün / fâ'ilün / müstef'ilün / fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmış olsa da klasik Türk şairleri tercümelerinde bu kalıbı çok tercih etmemişlerdir. Kaynak metinden farklı olarak remel bahrinin *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbını kullanan Salâhî'nin tahmîste çeşitli aruz tasarruflarında bulunmuş olsa da beyitleri aruza tatbik etmede başarılı olduğu, bu tasarrufların metnin ahengini bozacak mahiyette olmadığı görülmektedir.

Tahmîsin dikkat çeken bir diğer yönü metinde çok fazla görülen ünlü ulamalarıdır. Salâhî, tahmîste 17 yerde ünlü ulamasına (k'açmadı, k'itdi, k'aña vs.) başvurmuştur.

4 nüshanın kenarında eserin anlaşılmasına katkı sağlamadığı için transkripsiyonu yapılmayan faydalı gramer bilgileri de bulunmaktadır. Örneğin Kaside-i Bürde'nin

أَبَانَ مَوْلِدَهُ عَنْ طَيْبِ عُنْصُرِهِ يَا طَيْبِ مَبْتَدَا مِنْهُ وَمُحْتَمِّمِ

59. beytiyle ilgili olarak “Yâ harf-i nidâdur, münâdâsı maḥzûf, ṭib mef'ûlidür, fi'l-i maḥzûfuñ taḳdîri “yâ ‘uḳalâ! unzurû ṭibe mübtede'dür. Minhu maḥzûfa müte'allik şıfatıdır mübtede'inüñ; zamîr server-i kâ'inât 'aleyhi efdalü'ş-şalavât efendimize râci'dür ve muḥtetem ma'tûfdur mübtedâ üzerine, şıfatı maḥzûfdur; taḳdîri ve muḥtetim minhdür.”⁸ şeklinde ayrıntılı bilgi verilmiştir.

2. Nüshaların Tavsifi

Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin *Kasîde-i Bürde* tahmîsinin dokuz nüshası tespit edilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesinde yer alan bir nüsha çok eksik olduğu için tenkitli metin 8 nüsha üzerinden kurulmuştur. Nüshaların isimleri kısaltılırken kütüphane isimleri kullanılmıştır.

Tespit edilebilen nüshalar şu şekildedir:

Çorum Nüshası (ÇO.)

Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda 574/2 koleksiyon numarasıyla kayıtlı olan bu nüshanın bend sayısı 161'dir. Bir mecmuanın 4b-44b yaprakları arasında yer alan eserin istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

İBB Atatürk Kitaplığı Nüshası (İBB.)

İBB Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler Koleksiyonunda OE_Yz_000874/02 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan bu nüshada 161 bend bulunmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihi bilinmeyen bu nüsha, bir mecmuanın 4b-45a yaprakları arasında yer almaktadır.

İstanbul Üniversitesi Nüshası (İÜ1)

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Arapça Yazma Eserler Koleksiyonunda NEKAY04835/37 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan bu nüshada 161 bend bulunmaktadır. Bir mecmuanın 117b-157b yaprakları arasında yer alan eserin istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

İstanbul Üniversitesi Nüshası (İÜ2)

⁸ ÇO., İBB., İÜ2, KA1.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Koleksiyonunda NEKTY01723 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan bu nüshada 161 bend bulunmaktadır. Yazmanın 62b-88a yaprakları arasında yer alan eserin istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir.

Kastamonu Nüshası (KA1)

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi KHK Koleksiyonunda 505/03 koleksiyon numarası ve "Tahmîsü'l-Kevâkibi'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Berîyye ve Tercemetühû" adıyla kayıtlı olan bu nüshada 161 bend bulunmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihî bilinmeyen bu nüsha, bir mecmuanın 16a-54a yaprakları arasında yer almaktadır.

Kastamonu Nüshası (KA2)

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi KHK Koleksiyonunda 1376-02 koleksiyon numarası ve "Tahmîsü'l-Kevâkibi'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Berîyye ve Tercemetühû" adıyla kayıtlı olan bu nüshada 161 bend bulunmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihî bilinmeyen bu nüsha, bir mecmuanın 4b-43b yaprakları arasında yer almaktadır.

Süleymaniye Nüshası (SÜ1)

Süleymaniye Kütüphanesi Hazreti Nasuhi Dergahı Yazma Koleksiyonunda 00111-002 koleksiyon numarasıyla kayıtlı olan bu nüshada 157 bend bulunmaktadır. Tahmîste 56, 57, 58 ve 59 bentler (4 bent) eksiktir. İstinsah tarihi ve müstensihî bilinmeyen bu nüsha, bir mecmuanın 3b-20b yaprakları arasında yer almaktadır.

Süleymaniye Nüshası (SÜ2)

Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonunda 03714-002 koleksiyon numarasıyla kayıtlı olan bu nüshada da 157 bend bulunmaktadır. Tahmîste 56, 57, 58 ve 59 bentler (4 bent) eksiktir. İstinsah tarihi ve müstensihî bilinmeyen bu nüsha, bir mecmuanın 4b-38a yaprakları arasında yer almaktadır.

SÜ1 ve SÜ2 nüshalarında aynı bendlerin eksikliğinden hareketle bunların tek nüshadan çoğaltıldığı, KA2 ve İÜ1 nüshalarının da özellikle hatalardaki müştereklerden hareketle aynı nüshadan çoğaltıldıkları düşünülmektedir. Ayrıca ÇO. ve KA1 nüshalarının da diğer nüshalarda olmayan ifadeler (bkz. buldı âb u tâbına, Resm-i merdâne) yer verdikleri için aynı nüshadan istinsah edildikleri tahmin edilmektedir.

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonunda 3890-003 koleksiyon numarasıyla ve "Tahmîsü'l-Kevâkibi'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Berîyye ve Tercemetühû" adıyla kayıtlı olan bir nüsha daha tespit edilmiş olup nüshada tahmîsin ilk 29 bendi yer almaktadır. Çok eksik olan bu nüsha edisyon-kritik yapılırken kullanılmamıştır.

3. Çeviri Yazılı Metnin Hazırlanması

Metin takibini kolaylaştırmak amacıyla tüm bendlere numara verilmiştir. ÇO., İBB., İÜ2, KA1 nüshalarının kenarlarında Arapça tahmîsle ilgili şerhler yer almaktadır. Bu derkenarlardan Türkçe tahmîsi de ilgilendirenler tercüme edilerek metin kısmında dipnot olarak verilmiştir. Dipnotlardaki cümlelerden çeviri yazılı olanlar Türkçedir, çeviri yazılı olmayanlar ise Arapçadan tercümedir.

Ayetler-hadisler çeviri yazı olarak imla edilmiş ve Türkçe karşılıkları dipnotta verilerek şekil ve muhteva bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

Sonuç

Hız. Muhammed'i methetmek için yazılmış olan ve en eski nüshalarında yüz altmış beyitten oluşan Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sine Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin bir beyit ilave ve her beyte eklenen üç mısra ile oluşturulan Arapça tahmîsinin tercümesi olan Türkçe tahmîsin, Arapçası kadar başarılı olduğu düşünülmektedir. 18. yüzyıl Osmanlı dönemi önemli sûfî şairlerinden olan ve Arapça, Farsça, Türkçe şiirler yazan Salâhî'nin yazdığı şiirler içerisinde şüphesiz bu tahmîsin önemli bir yeri vardır. Arapçası tahkik edilmiş olan tahmîsin derkenarlarında şiirin anlaşılmasına yardımcı olarak gramer ve sözlük bilgileri bulunmaktadır. Salâhî'nin Arapça ve Türkçesinde ortak olarak kullandığı ve çalışmamız sırasında faydalı olduğu kanaatine vardığımız kavram ve lügat bilgileri, tercüme ve transkribe edilerek dipnota eklenmiştir. Şairin sûfî kişiliği tahmîste kendini göstermiş; tasavvufa olan intisabı tercümesine yansımıştır. Nitekim fark, cem', cem'u'l-cem', kâbe kavseyn, ev ednâ gibi terimler kullanılmıştır. Kavramların genellikle Seyyid Şerîf el-Cürçânî'nin (ö. 816/1413) *et-Ta'rîfât* adlı eserinden, lügat bilgilerinin ise başta Ebû Bekir er-Râzî'nin (ö. 666/1268) *Muhtârü's-Sihâh* olmak üzere diğer sözlüklerden istifade edilerek derkenara eklendiği ve alıntılarının titiz bir şekilde yapıldığı görülmüştür. Edebî sanatlar bakımından *Bürde* kadar zengin olan tahmîsin, bu yönü ve tercümedeki başarısı detaylı ve titiz bağımsız bir çalışmayı hak etmektedir.

Çeviri Yazılı ve Tenkitli Metin

Hâzihî Tahmîsü'l-Kaşîdeti'l-Bür'eti'lletî tahtevî 'alâ ba'zî şifâti'n-nebiyyi's-şafiyyi'l-müntemiyeti ilâ Muhammedi'l-Bûsîri 'aleyhi rahmetü'r-raḥîmi'l-'aliyyi li-efkari 'ibâdillâhi'l-ganiyyi 'Abdillâhi's-Salâhî ve lehü tercümetühümâ liteküne zerî'aten lineyli nâ'ili ḥabîbillâhi'l-vefiyyi 'aleyhi's-şalâtü'd-dâ'imetü ve't-teslîmü'l-ebediyyi veliyüşhile 'alâ idrâki'r-râgîbine nef'uhu'l-ḥafiyyi ve'l-ḥamdülillâhi 'alâ luṭfihi'l-ḥafiyyi ve'l-celiyy.⁹

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1. Ey hoş¹⁰ ol giryân olan 'aşk içre bâ-ḥüzn ü elem
V'ey nazîm-i¹¹ lü'lü-yi evşâf-ı yâr-ı zi'l-kerem
Silk-i nazmuñ zeyn idüpdür dürr ü yâkût-ı sedem¹²
N'oldı bâ 'iş yâduña geldi mi şahb-ı zî-Selem¹³
Eşk-i çeşmüñ kim olupdur dem-be-dem âlüde dem

2. Yoḥsa bûy-ı ḥâkin alduñ kademeyninden dilâ
Bunca demdür yaqdı ḳalbüñ ḥubb-i maḥbûb-ı Hudâ
ḳalbini tehyîc idüpdür yoḥsa şevḳ-i cân-fezâ
Yoḥsa süy-ı dil-rübâdan esdi mi bād-ı şabâ
Gicede şimşek mi çaqdı semt-i cānāndan disem

3. 'Aşk işâbet itmese çeşmüñ olur mı cûy-bâr
Âteş-i ğamda kebâb olur mı dil leyl ü nehâr
Ḥüzn ile düşmezdi vecde¹⁴ ḳalbüñ eylerdi ḳarâr
Gözlerüñe n'oldı durmaz dâ'im aĝlar zâr zâr
ḳalbüñe n'oldı ifâkat bul didükçe buldı ğam

⁹ - İÜ1, SÜ2.

¹⁰ hoş: güş KA2, İÜ1, SÜ1, SÜ2.

¹¹ nazîm-i: nazm-ı KA2.

¹² el-ḥüznî ve'n-nedem (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹³ Derkenâr: Selem, Mekke ile Medîne arasında bir mevzî 'üñ ismidür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁴ Derkenâr: el-vecd bi'l-feth (vâv harfi fetha ile okunur), 'aql gitmek ve ğuşşalu olmak ve iştiyâk ve muḥabbet ğalebe imek. **Arapça:** "Denilir ki vecd, üzüntü ve sevgi demektir." (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

4. Zann idersin kim ola sırrında bu 'aşkuñ nihân
Büy-ı misk olmaz nihân elbette 'aşk olur 'ıyân
Eşk-i çeşm ü ıztırâb-ı kalb ile hâlûñ yaman
'Aşkı 'âşık zann ider mi setr ola ey mihribân
Var iken çeşminde nem kalbinde hod nâr-ı elem

5. Halka şâyî' itdi hubbuñ dem-be-dem sekr-i ezel
Hüznüñ işbât itdi her dem çekdigüñ tül-i emel
Açdı şakq-ı müsteñil haddüñde¹⁵ çeşmüñ bā-belel¹⁶
Olmasa ger 'aşk eşküñ akmaz idi ber-talel
Gice bî-h'âb eylemezdi zıkr-i Bân ile 'Alem

6. Nâr-ı 'aşkı kalbün ñkād itmede şubh u mesā
Çeşm-i bî-h'âbuñ ise itfā idem dir ğalibā
Setr idem dırsün anı ammā ki 'ālem 'āşinā
'Aşkı inkāra mecālūñ var mı var iken añā
Şāhid-i 'ādil gözūñ yaşı ile kalb-i seşam

7. Rüyımı ālām u miñnet eyledi zerd ü nizār
Bā-huşuş hūn-āb-ı çeşmüñ itdi sırruñ aşikār¹⁷
Sırr-ı mektūmuñ hafî olmak ne mümkin yādigār
Kilk-i 'aşk sürh ile iki hatt çeküp za'fin yazar
Haddūñ üzre lāle-i zerd ile şan şāh-ı 'anem¹⁸

8. Ketmi mümkin olmadı dilden idüp ikrār-ı 'aşk
Yandı firkatle derūnum eyledüm izhār-ı 'aşk
Nārı zā'il idemem müzdād ider tekrār-ı 'aşk
Çün hayālî geldi bî-h'âb eyledi esrār-ı 'aşk
İ'tirāz eyler kamu lezzāta hubbı bā-elem

9. Ders-i 'aşkı bilmedin ey hālīm inkār eyleyen
'İndimüzde mu'teberdür 'aşk ile zār eyleyen
'Adl idüp terk it beni levm ile āzār eyleyen
Ma'zeretdür 'aşk-ı 'Uzrî¹⁹ içre bî-zār eyleyen
Sende inşāf²⁰ olsa itmezdüñ baña levm ü sitem

10. Sen melāmet kıl baña benden degilseñ mu'tebir²¹
Fahşa nisbet idene olmam dañı ben mu'tezir
Halk içinde 'aşk ile ben şimdi oldum müştehir
Geçdi hālüm²² senden ol sırrum degildür müstetir
Fāş ider ğammāzlar dilden kesilmez derd-i ğam

'Aşkı terk it gel didüñ şefkatle ammā itmedüm

¹⁵ Derkenâr: el-hadd bi'l-feth ve't-teşdid yañaq ma'nāsına ve dañı yer kızmak ve yiri yarmak ma'nāsına gelür. **Arapça:** Hâ'nın fethası ve dal'in şeddesiyle okunur ve denilir ki hadd, yerde yatay şeklide açılan yol ve hendek anlamına gelür.

¹⁶ Derkenâr: **Arapça:** Bâ'nın fethası ve lâm'ın şeddesiyle "belle"dir; bir yaşlık ki sutūhu ecsāmda cārî olur cem'i belel gelür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁷ sırruñ aşikār: şirk-i aşikār İÜ1, SÜ1, SÜ2; şirk inkār KA2.

¹⁸ Derkenâr: **Arapça:** Anem şeklinde iki fetha ile okunur; dalları genç kızlarının parmaklarının benzetildiği esnek bir ağaçtır. Alıç didükleri tağ yemişine dañı dirlermiş zü'rür ma'nāsına (ÇO., İÜ2, KA1).

¹⁹ Derkenâr: 'Uzrî, benî 'Uzre kabilesine mensübdür anlarıñ ricālî ziyāde 'aşkla meşhürdür hattā niceleri 'aşka taħammül idemeyüp derd-i 'aşkdan helāk olurlarmış (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁰ Derkenâr: inşāf, 'adālet ma'nāsınadır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²¹ Derkenâr: el-i'tibār, öğüt almak ve intikāl itmek ma'nāsına. **Arapça:** İbret, i'tibar ile aynı kökten bir isimdir ve göz yaşının süzülmesi demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²² hālüm: 'ālem KA2, İÜ1.

11. Derd-i kâlbe men' ile nef' ü müdāvā itmedüm
Cem' idüp 'aql-ı perîşānum müdārā itmedüm
Sen baña hâliş naşîhat kılduñ işgâ itmedüm
'Ādetidür 'âşîkuñ dâ'im melâmetde şamem²³
- Geçdi 'ömrüm lağv ile nefsumle kılmadum cedel
Eyledi yüzüm kara hep itdigüm sü'-i 'amel
12. Nefsimüñ hâli n'ola kârum benüm sehv ü zelev²⁴
İttihâm itdüm revâ mı pîrlük itdükce 'azel
Bâ-huşuş pîrlük naşîhatde degildür müttehem
- Eylemem nefsi-i gâlizum tebri'e²⁵ vü ihtirâm
Hâkka bakmaz eylemez bir lemha²⁶ 'adl ol şubh u şâm
13. Lehv ile meşgûl olup hîç kılmaz emre ihtimâm
Nefs-i bed-fermâ-yı câhil mütte'iz olmaz müdâm
Her ne deñlü kôrkuçursa anı şeyb ile herem²⁷
- Akdı pes âb-ı şebâb ü olmadı bîdâr-ı nefis
Nâr-ı kuvvet söndi gör berd-i hevâya kâr-ı nefis
14. Hükmi yaklaştı türâbuñ bilmedi bîkâr-ı nefis
Nîk 'amelden bir ziyâfet kılmadı ihzâr-ı nefis
Kim anuñla pîrlük mihmâni ola muhteşem
- Câm-ı taqvâ ile zayfum kılmadum ben behre-ver
Dem-be-dem tahkîr idüp 'izzetle kılmadum nazâr
15. Şerm-sâr oldum ki tevkîr itmedüm kıldum zarar
Böyle pîrlük zayfınuñ tahkîrini bilsem eger
Ketm iderdüm sırrum ururdum şakalıma ketem
- Eyledi nefsum şekâvetle²⁸ beni gâyet zebûn
Hem zelîl itdi cinâyet ile çeşmüm doldı hûn
16. Eyledüm hıfzında 'aczüm i'tirâf ey zû-fünûn
Kim ola nefsi getüre yola redd ile bugün
Nite kim esb-i cimâhi getürür yola²⁹ lücum

²³ Derkenâr: **Arapça:** Şimâmu'l-**karûra**, testinin kapağı terkinde tapa/tıkaç anlamında kullanılmaktadır. Sert kaya için "hacerun esam", sağır kişi için de "racülün esam" denir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁴ Derkenâr: **Arapça:** زلزل، زللا، زللا، زللا toprakta ve düşüncede bir kayma olması anlamında kullanılır. Ferrâ, زللا، زللا، زللا şeklinde (ikinci bâbdan değil üçüncü bâbdan) geldiğini söylemiştir. "Zelle" kelimesi bu fiilden türemiş bir isimdir. Bir başkasının yanlışla sürüklenmesi anlamında aynı kökten استزله غيره denir. Ayrıca birini suçlu doğru (ayağını) kaydırmak anlamında أزله التهمه denir. Buradaki hâ, sükûn ile التهمه şeklinde okunduğunda itham manasına bir isimdir. Aslı وهمه idi. Vâv, tâ'ya kalb olundu. İştikakı "vehmedendur" cem'i "tühem" gelir. Kişinin kalbi (kayıp) gittiğinde بهم وهم، بهم denir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁵ Derkenâr: **Arapça:** برء "Berie fiili "min" harfi ceri ile dinden uzaklaşmak, ayıplardan uzak durmak anlamında سلم fiili gibi (dördüncü bâbdan) gelmiştir. Aynı zamanda برء şeklinde damme ile hastalıktan kurtulmak anlamında da kullanılır. Hicaz lehçesine göre قطع fiili gibi (üçüncü bâbdan) geldiğinde hastalıktan kurtulma anlamındadır. Aynı zamanda üçüncü bâbdan geldiğinde برأ الله الخلق ifadesinde olduğu gibi "yarattı" anlamında kullanılır ki فهو الباري (Allah'ın "yaratıcı" anlamındaki isimlerinden olarak) O, el-Bârîdir, denir. Beriyye ise mahlukat anlamına gelir. Yine birini dinden uzaklaştırmak anlamında (if'âl ve tef'îl bablarıyla) أبرأه ve أبرأه denir. Kişinin bir şeyden kendisinin uzaklaşması ise tefe'ül babıyla تبرأ fiili ile ifade edilir. أبرأ kelimesi de bu kökten gelmektedir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁶ Derkenâr: **Arapça:** لمع fiili, قطع fiili gibi üçüncü bâbdandır; hafif bir bakış atmak demektir. İsmi olan للمعة kelimesi benzerlik kastiyla من أبيه في فلان لمعة من أبيه veya bazen çoğulu ile من أبيه فيه ملامح من أبيه "falanca babasına çekmiş" anlamında kullanılır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁷ Derkenâr: Herem, ihtiyarlık ma'nâsınadır, eş-şeybü nezîru'l-mevt ve'l-herem delîlü'l-fevt: "Şeyb ölümün habercisi, heram ise artık vaktin geçtiğinin göstergesi" anlamını haizdir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁸ Derkenâr: **Arapça:** Şekâ ve şekâvet, saadetin zıddıdır. Katâde, şikâvet şeklinde okumuştur. Şikvet ve şekvet şeklinde iki ayrı lehçesi vardır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁹ getürür yola: yola getürür İBB., getürdi yola SÜ2.

17. Kıl hazer tâ yakmasun qalbüñi nâr-ı cezveti³⁰
Olmadı mümkün rızâsı ile def'-i şeqveti
Bağma cehd it zühd ile meslûb olunca satveti³¹
Şanma 'ısyân ile kesr ola bu nefsiñ şehveti
Kim ta'âm artduqça artar şehveti olmaz o kem
18. Eyle te'dîbinde ikdâm ide tâ Hakkı kabûl
İtmeye³² takşîr mü'eddeb ola olmaya cehûl
Levm it ihmâl itme tâ Hakkı bulınca doğru yol
Nefs beñzer tıfl-ı şîr-ı'ara ki ihmâl ile ol
Şâbb olunca süd emer ol kaç' olur kesseñ de hem
19. Nefs ile kârımı redd it tâ ki ide tezkiye³³
Eyle tevbîh³⁴ iftihârın³⁵ itmeye ol taħliye³⁶
Sevdiğiyle anı terk it itmesün ol temliye³⁷
Sen hevâ-yı nefsiñi döndür iderse tevliye³⁸
Kıl hazer gâyet yamandır hâlün olursa hakem
20. İhtirâz³⁹ itmez 'aceb hevl⁴⁰ içre gâfletle uyur⁴¹
Şerre devr itdikçe terk itme aña kendin doyur
Ol hevâya tâbi' oldukça aña hayrı büyür
Şalmadur mer'â-yı a'mâl içre sen rab' eyle dur
Hâzz iderse bir 'amelden gâyra sür kıl müttehem
21. Qandırur ta'ate mekr ile 'acâyib kâr ider
Dikkat it ef'âle râzî olma istikbâr ider
Şerrini örter tarîk-i Hakk ile ref'târ ider
Kâtil olan lezzeti tezyîn ile izhâr ider
Setr ider mekrin nite yağlu ta'âm içinde sem
- Hud'a⁴² ile mümtezicdür⁴³ emri kıılma i'tibâr

³⁰ Bu mısra ÇO. nüshasında eksiktir.

³¹ Derkenâr: **Arapça:** Satvet: Güç kullanarak nüfuz sağlamak demektir. Fiili olan سطا birinin üzerine saldırmak anlamında عدا gibi (birinci bâbdan) gelir. Satvet (merre mastarı olarak) bir kere atılmak anlamındadır. Çoğulu satâvettir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

³² İtmeye: İtme KA1, İÜ1, SÜ1.

³³ Derkenâr: **Arapça:** Tezkiye, malın zekatı (terkibinde olduğu gibi herkesçe) malumdur. "Malını tezkiye etti", malını temizlemek, zekatını vermek anlamında "Kendini tezkiye etti" ise kendisini övdü anlamında kullanılmaktadır. Nitekim ayeti kerimede وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا "Onları temize çıkarmak üzere (mallarından sadaka al! et-Tevbe, 9/103)" temizlemek anlamında kullanılmıştır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

³⁴ Derkenâr: et-tevbîh, başa kaçmak ve 'itâb itmek ma'nâsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

³⁵ Derkenâr: iftihâr, fahrlanmak. **Arapça:** Faħar, fâ ve hâ sukûn ile okunur. قطع gibi (üçüncü bâbdan) gelir. افتخر ve فخر övünmek anlamındadır; aynı şekilde القوم تغاخر "millet gurur duydu" demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

³⁶ Derkenâr: taħliye, hilyelendürmek ya'nî bezemek (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

³⁷ Derkenâr: **Arapça:** Temliye, ملاك الله حبيبك تملية "Allah (cc) seni sevdiğinle mutlu etsin; onunla birlikte uzun uzun yaşatsın." örneğinde olduğu gibi kullanılmaktadır. Ayrıca تمليت عمري ifadesi, "ömrümü keyifli geçirdim (değerlendirdim)" demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

³⁸ Derkenâr: **Arapça:** Tevliye, tef'îl babındandır. Yönetici gibi bir manaya gelir. وَآلَهُ الْأَمِيرُ عَمَلَ كَذَا "Vali şu işe tayin etti." anlamında kullanılmaktadır. Bir görevi üstlenmek anlamında "tevellâ" fiili kullanılır. "Tevellâ" fiili عن harfî ceri ile bir şeyden yüz çevirmek demektir. وَلَى هَارِبًا ifadesi de "döndü kaçtı" anlamında kullanılmaktadır. وَكَأَنَّ وَجْهَهُ هُوَ مَوْلِيهَا "Herkesin yüzünü ona doğru çevirdiği bir yönü vardır." (el-Bakara, 2/148) ayetinde ise yüzünü dönmek anlamında kullanılmıştır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

³⁹ Derkenâr: el-ihtirâz, şakınmak ma'nâsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁴⁰ Derkenâr: el-hevl, korku mahâfêf gibi, cem'i ehvâl gelür. **Arapça:** Bu fiil هَالَهُ الشَّيْءُ cümlesinde olduğu gibi bir "bir şeyin birini korkutması" anlamındadır. قَالِ fiiliyle aynı bâbdan gelir. Mekânî mehîl ve mühal korkulan yer demektir. هَالَهُ "Birini korkuttu" اهْتَال "O da korktu" demektir. Tehvîl mastarı da korkutmak anlamına gelir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

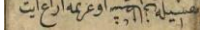
⁴¹ uyur: olur KA2.

⁴² Derkenâr: el-ħud'a, bi'd-ħamm ve sükûnu'd-dâl, aldamaq, cem'i ħamm-i ħâ' ve fetħ-i dâl ile ħude' gelür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

22. İttibā' u bid'at ile olmayasın tā ki yār
'Ādet ü bid'atle mağrūr itmesün ol hīlekār
**Cū' u şeb'inden hāzer kıl anda gizlü mekri var
Nice açlık oldu tokluğdan muzır virdi elem**
23. Mekri ile nefis ƙalbūn itdi pür-şuğl-i⁴⁴ sivā
Anı tahrīk ile tehzīb eyle ahlākuñ dilā
Eşk ile sâkin olaydı kâşkī nâr-ı hevā
**Pür-ħarām olan bu çeşmüñden dökülsün mā-cerā
Hem mülāzım ol nedāmet dergehine baş ƙadem**
24. Nefs ile şeytānı⁴⁵ uğratma ırağ it ey püser
Bir zamān yoldaş idinme anları irer zarar
Olma anlardan emīn ü kıl adūlardan şumar
**Dutma emrin nefis ü şeytānuñ hilāfın gözle ger
Şüret-i Ĥağdan görünse pendleri kıl müttehem**
25. İstifāde ƙılma anlardan şaƙm 'ilm ü hüner
İsti'āze kıl Ĥudāya tā ide def'-i zarar
Ƙorƙma anlardan ƙadem baş boynuna itme hāzer
**Eyleme buğz u ĥükümetde itā'at egme ser
Kim bilürsün eksik olmaz keyd-i düşmenle ĥakem**
26. Ĥalka nuşh u pendı tezyīn itdi nefsum Bāriyā
Ben 'amelde olmadum oldum keselde dā'imā
Tevbe itdüm şol zeleden kim şudūr itdi dilā
**İtdüm istiğfār lafz-ı bī-'amelden güyiyā
Nisbet itdüm nesli bir ĥātūna k'ol şāhib-'uƙum⁴⁶**
27. Pendümi gūş eyleyen bil itmedüm ben gūş-vār
Şol 'amel ki ƙılmadum ĥalka didüm bī-iħtiyār
Her ne men' itdüm ise şerden ben itdüm ictisār
**Ĥayr ile emr eyledüm līk itmedüm ben i'timār
Pek 'acebdür ben degilken müstaƙīm ol sen dimem**
28. İtmedüm⁴⁷ 'uƙbā için dünyāyı ĥālüm pek yaman
Ĥ'āb-ı ģafletde yaturken ƙāfile oldı revān
Zād-ı rāhın nice techīz ide ģafletle yatan
**Ölmeden ön zād-ı uħrā nāfilem yoğdur hemān
Farz olan şavm u namāzdan⁴⁸ ģayrı ĥayfā bilmezem**
29. Gice ƙalkup şıdƙ ile Ĥağƙa 'ibādet itmedüm
Şubh olunca ĥ'āb-ı ģafletden ƙanā'at itmedüm
Geçdi 'ömrüm kendime bir dem melāmet itmedüm
Sünnet-i faħr-i cihāna hem ri'āyet itmedüm

⁴³ mümtezicdür: mühteziçdür KA2, İÜ1, İBB, SÜ1, SÜ2.

⁴⁴ Derkenâr: Ģāfil olmak ve meşğul eylemek ma'nāsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁴⁵ Bu kelime KA2 ve İÜ1 nüshalarında ters olarak istinsah edilmiştir: . Bu bendde geçen diğerk "şeytan" kelimesi İÜ1 nüshasında ters yazılmıştır.

⁴⁶ Derkenâr: 'uƙum, oñulmaz yara ve zahmet ve kısırlık ma'nāsına. **Arapça:** Kadın çocuk doğuramadığında "Allah rahmini kapattı ve kısır kaldı, denir. Kisâi der ki: Rahimi ma'küme, rahmi kapalı olan ve doğuramayan demektir. Mastarı "uƙüm" şeklinde gelir. Eklemlerin ve ayakların hareket edememesi ve erkeğin çocuğunun olmaması durumunda da akım kaldı, denir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁴⁷ İtmedüm: Atmadum ÇO., İBB., İÜ2, KA2.

⁴⁸ namāzdan: şalâtdan İBB.

Gice ihyâsında inerdi ayağına verem

30. Gice bî-h^vâb idi tâ'ât için eylerdi müşûl
Cehd ile cem' -i merâtib itdi buldı vaşla yol
Başını hâlî dutup⁴⁹ doldurmadı zühdinden ol
Ya'ni⁵⁰ taş bağlardı bögrine riyâzatdan resûl
Dürilürdi bögrî taş altında virürdi elem
31. Zühdi 'acizinden degil idi iderdi ol taleb
Zîrâ ol zühdi ile eyler idi cem' -i rüteb
Çalbi dar olmazdı bir vech ile irdükçe ta'ab
Yüce taşlar talib oldu andan olmağa zeheb
Oldı istiğnâda⁵¹ yüz döndürdi ol şâh-ı kerem
32. İtmedi⁵² meyl-i fenâ gördi başiretle 'ıyân
Hubb-ı Mevlâ ile zîrâ pür idi sırrı hemân
Cü'î tağyîr itmedi hûsnini belki virdi ân
Zühdin artırdı zarûret itmedi⁵³ aña ziyân
Kim zarûret 'ismete itmez tecâvüz aña hem
33. Dünyeye döndürmedi kalbin zarûret meyl ile
Ol gözün döndürdi andan hâşılın virdi yile
Aña rağbet itmedi bes Hakk ile oldu bile
Niçe dünyâya zarûret anı şarf idebile
K'olmasa zâtı cihân çalardı der-künc-i 'adem
34. Pür-kerem Mekke Medîne şâhibi şâh-ı rusûl
Pür-vefâ dünyâ vü 'uqbâda şefi' -i halk-ı kül
Ma'den-i cüd u 'inâyet hâdî-i kurb-ı sübül
Ol Muhammedür ki iki 'âlem oldu aña çul
İns ü cinnüñ melce' i peygamber-i 'Urb u 'Acem
35. Ol siyâdetle maqâm-ı kurbda olmışdur vahad⁵⁴
Nite kim oldu şecâ'atle 'asâkirde celed⁵⁵
Mu'cizâtından bilindi muhtefî olan cüded⁵⁶
Ol nebiyy-i âmir ü nâhîdurur kim hîç ehad
Yoğdur andan eşdağ ola dimede lâ vü ne'am
36. Cümleyi fâyıkdur 'izzetde Muhammed ümmeti
İttibâ' iden bulupdur dü cihânda rif'ati
Oldı müstağnî-i ta'rif 'ilm ü fazl u hikmeti

⁴⁹ dutup: tutup KA2, İÜ1, SÜ2.

⁵⁰ Ya'ni: Dağı İBB.

⁵¹ istiğnâda: istiğfâra KA2, İÜ1, SÜ1, SÜ2.

⁵² İtmedi: İtmedim ÇO., KA2.

⁵³ itmedi: virmedi İBB.

⁵⁴ Derkenâr: vahad, **Arapça:** Vahdet, münferit olmak demektir. رأيتُه وَحْدَهُ “Onu tek başına gördüm” denir. Buradaki “vahde” Kufe ekolüne göre zarfîyyet üzere mansuptur. Basra ekolüne göre ise mastar olarak mansuptur. “Vahdeh” daha sonra “vahde” yerine kullanılmıştır. Her iki durumunda da anlam muhatabı tek başına gördüğümü, başkasını görmediğimi ifade etmektedir. Racül-i vahid veya vehad ise وَحِيدًا “yalnız başına” anlamındadır. Görüşünde tek kaldı” anlamında da تَوَحَّدَ fiili kullanılır. Yine “falanca kendi döneminde tektir” denirken vâhid şeklinde ifade edilir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁵⁵ Derkenâr: celed, **Arapça:** Celedde, ضرب fiili gibidir (ikinci bâbdan gelir); aynı anlamda kullanılır. Celed ise iki fetha ile sert ve metin olmak demektir. Celid ise celed sahibi demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁵⁶ Derkenâr: cüded, **Arapça:** Cüdde yol demektir ve çoğulu “cüded” şeklinde gelir. Nitekim Allah (cc) dağın rengine göre birbirinden farklı olan yollar anlamında وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا “Dağlardan da beyaz, kırmızı çeşitli renklerde yollar (katmanlar) var” (Fâtır, 35/27) buyurmuştur (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

**Ol habīb-i kibriyādur kim şefā‘at nevbeti
Pencgāhda çalınur havf itmesün gelsün ümem**

37. Dāmen-i lütfuñ dutan nā‘il olur ihsānına
Terk iden anı dalāletle kıyar öz cānına
Hem aña mülhāk olan elbet irer cānānına
**Halkı Haḫka da‘vet itdi yapışan dāmānına
Ḥabl-i taḫkīk-i meṭni dutdı k’olmaz münfeşim**
38. Şark-ı hikmetden doğupdur Haḫk ile şems-i ‘uḫūl
Ġam degil görmezse anı humḫ⁵⁷ ile çeşm-i cühūl
Nūr-ı ‘ayn-ı aşfiyādur gözin aç ey bu‘l-fuzūl
**Halk⁵⁸ u hulḫda enbiyāya cümleten fāyīḫdur ol
Gelmedi gelmez cihāna mişli pür-‘ilm ü kerem**
39. Muḫtebesdür⁵⁹ ‘ilm ü faẓlından ‘ulūm-ı aşfiyā
Nite kim ğavvāş yemmden aḫz ider lü‘lü‘i tā
Şübheyi def‘ itdi ‘ilminden ke-şemsin fi‘s-semā
**Anuñ için iltimās itdi gürūh-ı enbiyā
Baḫr-ı ‘ilm ü āb-ı feyzinden bir avuç bir içim**
40. İsti‘ānetle tufeylī oldı anuñ enbiyā
Baḫr-ı envārından aldı her biri ḫadr-i vi‘ā
Aḫz u i‘tā-yı hikemde⁶⁰ ḫıldılar nuşret-ricā
**Her birine eyledi ḫaddince faẓlından ‘aṭā
‘İlm ü hikmet nüşhasından noḫṭa yā şekle disem**
41. Me‘ḫaz-i küldür ḫaḫīḫatde ki zīrā ḫazreti⁶¹
İrdi niçe devlete her kime irdi nuşreti
Ol hidāyetde imām u mürselīndür zümreti⁶²
**Cümleden ekmeldurur çün sīreti vü şüreti
Oldı maḫbūb-ı Ḥudā vü Muştafā vü muḫterem**
42. Ol vecihden oldı pes ehl-i semā fermān-ber
Aña redd-i şems ile şaḫḫu‘l-ḫamer bürhān yeter
Pes muḫārin⁶³ olmadı ḫüsünde emlāk ü beşer

⁵⁷ Derkenār: humḫ, **Arapça:** الحمق mīm’in sükūnu veya dammesi ile akıl kıtlığı demektir. ظرف fiili gibi (beşinci bâbdan) gelir. Müzekkeri, ahmak ve hamik; müennesi hamkā şeklinde cemi müzekker ve müennes için ise humük kelimesi kullanılır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁵⁸ Derkenār: halk, **Arapça:** halk, ölçmek demektir. Örneğin deriyi kesmeden önce ölçen kişiye خلق الأديم denir. نصر fiili gibi (birinci bâbdan) gelir. ḫalīḫa, yaratılış tabiatı demektir, çoğulu ḫalāiḫ gelir ve ḫalīḫatullah şeklinde kullanılır. Aslında master olan halk kelimesi “Onlar Allah’ın yarattıkları” anlamında kullanılmaktadır. ḫilḫat ise fitrat demektir. Falanca buna ḫalīḫtir demek, bu işe uygundur, anlamına gelir. حلق الإفك ise “iftira atmak, yalan uydurmak” demektir. Aynı kökten gelen تخلق ve تخلق fiileri de iftira atmak anlamında kullanılır. Nitekim Allah (cc) وَتَخْلُقُونَ أَفْكَا “yalan uyduruyorsunuz.” (el-Ankebūt, 29/17) buyurmaktadır. ḫalīḫ ise huy, seciyye demektir ve yaratılışının dışında davranan veya zorlama davranışlar içinde bulunan kimse için فلان يتخلق بغير خلقه denir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁵⁹ Derkenār: **Arapça:** قيس kelimesi iki fetha ile ateşten bir şule demektir. ضرب fiili gibi (ikinci bâbdan) gelir ve ateşten ateş almak demektir. اقتيس fiili de aynı şekilde ateş veya استقاد fiili gibi ilim almak anlamında kullanılır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁶⁰ hikemde: hikmetde KA2.

⁶¹ Derkenār: **Arapça:** ḫazret kelimesi bir kişiye yakın olmak, onun çevresinde olmak demektir. Falancanın ḫazretinde veya maḫzarında olmak onun görme kapsamında bulunmaktır. Aynı kökten gelen ḫuzur, bir yerde bulunmamak anlamında gaybetin zıddıdır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁶² **Arapça:** Zümre, topluluk; çoğulu zümer ise topluluklar demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁶³ Derkenār: maḫrūn kavuşulmuş, el-muḫārinet kavuşulmak ya‘nī ayrılmayıp muşāḫabet itmek. **Arapça:** Bir şeyin bir başka şeye yakın olması ona bağlı olması anlamında kullanılır. ضرب ve نصر fiilleri gibi (birinci ve ikinci bâbdan) gelir. قارئه şeklinde kullanıldığında “ona refakat ettim, eşlik ettim” anlamına gelir. Kur‘ān ve yakın arkadaş anlamında ḫārin kelimesi de aynı kökten gelmektedir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

**Cevher-i ferd-i mehâsindür şerîki yok n'ider
Cevher-i hüsn-i ezel anda degildür münkasim**

43. Vâşfını idemez na'tın⁶⁴ haqîkatçe beyân
Zâhib olur mümkinde olduğca vehm-i nüktedân
Na't ise kaçduñ saña kâfidurur olan 'ıyân
**Dime Naşrânilerin 'İsaya didigin hemân
Ğayrı ne hüküm ile medh eylesen eyle kıl himem**
44. Na't-ı pâkinden anuñ 'aciz itdi vaşşâf-ı selef
Vaşf-ı zâtuñ haddi⁶⁵ yokdur niçe vaşf ide halef
Kudretüñ yitmez aña 'aqlınca eylesin tuhaf⁶⁶
**Nisbet eyle kudretüñ yetdükçe zâtına şeref
'Aqlın irdükçe kemâl-i kadrine dahı 'ızam**
45. Pes anuñ haddince vaşfin idemez kavlı-i enâm
Kim anuñ ahlâkı olmışdur kelâm-ı Haq tamâm
Nice itrâ ider evşâfında vuşşâf-ı hümâm
**Çün anuñ fazlın kemâl üzre edâ itmez kelâm
Vâşifuñ⁶⁷ haddi mi izâh ide na'tın açâ fem**
46. İremez evşâf-ı zâtına anuñ vehm⁶⁸ ü hayâl
'Aqla hayret elvirür vaşfına irişmez maqâl
Kadri bir bâlâ-yı tavr-ı 'aql olupdur bî-hemâl
**Mu 'cizâtı ol şehûñ kadrince bulsaydı kemâl
İsmi yâd olsa kubûr içre dirilürdi rimem⁶⁹**
47. Haq anuñ haqqında didigini bildüñ mi 'ıyân
Kim 'uqûl itmez ihâta söz uzar olmaz beyân
Nâsa 'aqlınca ifâde eyledi ol nüktedân
**'Aqluñ 'aciz olduğıyla kılmadı pes imtihân
Tâ kılp ümmete yol bulmaya şekk ile hem**
48. Bilmedi ancak anuñ şahsuñ görenler neydi ol
Belki kadrine irenler bildi Haqka buldı yol
Nür-ı vechi bezm-i kalbe kâşkî itse nüzül
**'Aciz itdi halkı cümle fehmi ma'nâyı resûl
Kurb u bu'dından görünmez mazhar-ı nür-ı kıdem**
49. Nür-ı Mevlâdur 'ibâdı andan itdi müstenîr
Nür-ı vechinden şeref-yâb oldu her kalb-i münîr
'İllet-i zâtı olan çeşminde olsun mı başîr
**Görinür çeşmine mihr-âsâ irâkdan ol şağîr
Göz kamaşır nür-ı vechinden gelürse kurbâ hem**

⁶⁴ Vâşfını idemez na'tın: Vâşfı idemez na'tın İÜ1; Vaşfını idemez te'ayyün SÜ2.

⁶⁵ zâtuñ haddi: zâtda hadd KA2, İÜ1.

⁶⁶ Derkenâr: **Arapça:** Tuhfe, bir kişiye yaptığın iyilik ve lütuf demektir. Çoğulu tuhaf gelir ve aynı zamanda hediye demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁶⁷ Vâşifuñ: Vaşfuñ İÜ1, KA2.

⁶⁸ Derkenâr: **Arapça:** Vehm, mahalli beynin orta kısmının arkasında yer alan ve işlevi birinin cesareti veya cömertliği gibi soyut şeylerle ilgili cüzi anlamları idrak etmek olan insanın bedensel bir gücüdür. Bu güç, koyuna kurttan kaçma, çocuğa şefkat edileceği dürtüsünü veren güçtür. Bu güç, bütün bedensel güçlere baskındır ve onları aklın düşüncüyü bütünüyle kullandığı gibi kullanır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1, SÜ1, SÜ2).

⁶⁹ Derkenâr: rimem, rummenüñ cem'idür çürümüş kemik ma'nâsına, er-ramîm çürümüş ve eskimiş nesne **Arapça:** Allah'ın (cc) قَالَ مَنْ بَخِيَ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ "Şu çürümüş gitmiş kemikleri kim diriltecek?" diyor." (Yâ-Sîn, 36/78) ayetinde ifade edildiği gibi (ÇO., İBB., İÜ2, KA1, SÜ1, SÜ2).

50. Zāt-ı pākî ol şehûñ şems-i hākīkatdür hemān
Gir tarīka⁷⁰ himmet it anı bilem dirseñ nihān
Bāğ-ı vaşla gir yeter ğafletde yatdın⁷¹ gel uyan
Ķavm-i nā'im dünyede māhiyyetin bilmez 'ıyān
Fehm ider mi kim tesellî bula andan bā-ĥulum⁷²
51. Dīde-i ħalbi⁷³ ğuşāde olan irişür aña
Nūr-ı 'ırfān ile çeşmi ola tā ki pūr-zıyā
'İlm ü 'aql ile bilinmez ma'nāsı anuñ dilā
İntihā-yı 'ilm ile gerçi beşerdür şüretā
Efdalı vü merci'idür cümleñ ol muĥterem
52. İktibās-ı nūr-ı zātıyla münevverdür 'izām
Ĥalka gönderdi anuñ nūrıyla rusli ol selām
Ķıldı anlardan tūlū' nūrı idüp maĥv-i zālām⁷⁴
Bil ki cümle zāhir olan mu'ciz-i rusli-i kirām
Nūr-ı maĥbūb-ı Ĥudādan anlara olmış kerem
53. Cānların cānānidur imdādı cārî her yaña
Müstefīddür andan ervāĥ-ı ğürūh-ı aşfiyā
Muĥtebisdür şems-i rūĥından nücūm-ı enbiyā
Mihr-i fazl oldur kevākib enbiyā vü evliyā
Nūrın izĥār eylemişler ĥalka der-leyl-i zulem
54. Māh-rūyı gibi mihrî görmedi çeşm-i semā
Zulmet-i kürbet dükendi nūr-ı vechinden dilā
Şemsi ğā'ib ise⁷⁵ eksilmez şafak⁷⁶ bulur nümā
Şüretin tezyīn ü mükrem Ķıldı ĥulķı dā'imā
Cümle ĥüsni müştemildür bişr⁷⁷ ile hem müttesim⁷⁸
55. Bāğ-ı lāĥūtuñ ğül-i şad-bergidür faĥru'l-enām
Belki būy-ı ğül yā dürr-i vaĥdet olmış ol ĥümām
Evvelin ü āĥirinde şānisi yoĥdur müdām
Şanki bir ğüldür tarāvetde şerefde bedr-i tām
Rüzĝār olmış himemde şan o deryā-yı kerem
- Ĥacletinden⁷⁹ rüyına kimse idemezdi nigāh

⁷⁰ Derkenār: **Arapça:** Tarikat, Allah'a yönelenlere özgü mertebeler katettikleri ve belirli makamlara yükseldikleri yoldur (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁷¹ yatdın: yatan KA2, İÜ1; yatduñ İBB.

⁷² Derkenār: **Arapça:** Hulm ve hulm şeklinde okunur. حلم، يحلم، حلم şeklinde gelir ve uykuda rüya görmek anlamındadır; aynı anlama gelen احتم fiili de bu köktendir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁷³ Derkenār: **Arapça:** Göğsün sol kısmında bulunan çam ağacı şeklinde, kendisinde Rabbanî bir letafetin bulunduğu ve yaratanla bir bağın kurulduğu organdır. Filozofların nefsi natika diye isimlendirdikleri bu latif organ insanın bizzat kendisidir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁷⁴ Derkenār: **Arapça:** Zulmet, nurun zıddıdır. Çoğulu zulem ve zulmât şeklinde gelir. Zulum ve zulm şeklinde de okunur. Zālām ise gecenin ilk kısmıdır. ليلة ظلماء denildiği gibi karanlık gece anlamında bir nitelemedir. Damme ile Zulām ise içerisinde karañululuk olandır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁷⁵ ise: - KA2, İÜ1.

⁷⁶ Derkenār: **Arapça:** Şafak, gecenin ilk kısmından karanlık çökene kadar güneş ışığının kalan kırmızılığıdır. Halil b. Ahmed der ki: Şafak, güneşin batmasından yatsı sonuna (العشاء الأخرى) kadar geçen süredeki oluşan kızılıktır. O kırmızılık gittiğinde şafak kayboldu, denir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁷⁷ Derkenār: **Arapça:** Bişr, mutluluk ve sevincin eseridir. Büşra, büşaret ve bişaret ise muştuluk manasına gelir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁷⁸ Derkenār: **Arapça:** اتَّسَمَ الرَّجُلُ ifadesi, (ki müttesim bu fiilin ismi failidir) kişinin kendisini tanıtan bir alamet edinmesi demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

56. Nutkı⁸⁰ olmuşdı 'adâletde⁸¹ hemân seyf-i ilâh
 alb-i halka heybet⁸² ü dehşet virür idi o mâh
Ferd iken görse celâletde biri şanki o şâh
Görinür 'asker içinde almış erafın haşem
57. Hüsn ü hulı cümle câmi'dür o mabüb-ı Hudâ
 Oldı muhtâcına dest-i pâki 'ummân-ı 'atâ
 Vech-i pâki zulmet-i 'işyâna mâh-ı pür-ziyâ
Her kelâmı dürr-i meknündür şadefde güyiyâ⁸³
Dürr-i bî-hemtâdur ol dendâmı itdükçe besem
58. Tavr-ı 'alı geçdi alâk-ı kerîmi bî-şümâr
 Virdi vaşşâfına evşâfı taayyürde qarâr
 Yolları kıldı mu 'atar tîbi itdükçe güzâr
Ravza-i hâkine mânend yo gubâr-ı müşk-bâr
Devlet anuñ kim süre yüz hem muadder ola şem
59. Mu 'cizâtı kıldı a 'mâ cümle çeşm-i münkiri
 Zâhir oldı gelmedin kevne sa 'âdet manzarı
 Hâtem-i hatm-i nübüvvetle müzeyyen hınşırı
Kevne teşrifinde zâhir kıldı⁸⁴ tîb-i 'unşurı⁸⁵
Olduğun tîb ile evvel asen ile muhtetem
60. Çok beşâretler⁸⁶ belürdi bildi andan mü' minîn
 Nür-ı Hâkı gördiler vechinde pes 'ayne'l-yaîn
 Zulmet-i şirk-i sivâdan nûra ıkdılar hemîn
Doğduğı gün 'âleme şems-i vücûdı müşrikîn
Bildi kim zulmetleri berbâd olup irdi niam⁸⁷
61. Şıd ile mü' min olanlar oldı andan feyż-yâb
 Kâfirin albi yııldı be's ile oldı yebâb
 Nür-ı vechi sürdi şirkin zulmetin bî-irtiyâb
Ol gice eyvân-ı Kısra yıılup oldı harâb
Cem ' -i etbâ ' ı perişân oldı hâli gibi hem
62. Doğduğı şeb cümle eşnâm oldılar zîr ü zeber
 Büt-perestân dutdı hayretle mehâlikde maar
 Bâtil oldı küfr ile âyînleri hem ser-te-ser
Âteş-i âteş-perestân söndi almadı eser

⁷⁹ Derkenâr: müteayyir olmak ve hayâdan yüzi kızarmak (O., İBB., İÜ2, KA1).

⁸⁰ Nutı: avli O., KA1; Nutı avli KA2, İÜ1, İÜ2.

⁸¹ Derkenâr: **Arapça:** Adalet sözlük anlamı olarak düz olmak, dik durmak demektir. Şeriatte ise dinen yasak olan şeylerden uzak durarak hak yolda istikamet üzere bulunmak demektir. Adl ise ifrat ve tefrit arasında orta bir yol emretmektir (O., İBB., İÜ2, KA1).

⁸² Derkenâr: **Arapça:** Heybet, mehabet demektir. Saygı ve korkudur. هَابَةٌ، هَيْبَةٌ fiilinden gelir ve emri هَبْ'dir. Bu fiil تَهَيَّبْتُهُ şeklinde bir cümlede "ondan korktum" anlamına, تَهَيَّبْتِي şeklindeki bir cümlede ise "beni korkuttu" anlamına gelir. Kişi için "mehûb" veya "mehîb" denildiğinde insanların korktuğı bir adam olduğı anlaşılır. Aynı şekilde bu korkutucu ve korkulan mekân için de kullanılır (O., İBB., İÜ2, KA1).

⁸³ güyiyâ: güyâ O., İÜ1, İÜ2, KA2.

⁸⁴ kıldı: kılmadı KA2, İÜ1.

⁸⁵ Derkenâr: 'unşur, al ma'nâsınadır.

⁸⁶ Derkenâr: **Arapça:** نصر ile aynı (birinci) bâbdandır. أَيْشَرُ fiili ve بَشَّرَ fiili -ki mastarı تَبَشِيرٌ gelir- müjdelemek demektir. Bişaret ve beşaret bu kökten türemiş isimlerdir. Bu fiil ve استَبَشَّرَ fiili طرب babından "yüzü gülecek olmak" anlamında da kullanılmaktadır (O., İBB., İÜ2, KA1).

⁸⁷ Derkenâr: **Arapça:** نَمَقَ fiili عَتَبَ gibi -ki ikisi de ضَرَبَ gibi (ikinci bâbdan) gelir- azarlamak, kızmak anlamlarındadır. İsmi faili "nâkım"dir. Bir şeyi çirkin bulmak anlamında نَمَقَ الأمر ifadesi kullanılır. Gazap anlamındaki نَمَقَةٌ bu kökten türemiş bir isimdir ve çoğulu نَمَقَاتٌ ve نَمَقٌ şeklindedir (O., İBB., İÜ2, KA1).

Cüy-bārın kurudup t̄ab u tef-i nār-ı Sedem

İntifā-i nār ile hayretde kaldılar hemān
Ol harāretle kurutdı nehri oldı bī-nişān
63. Hāk-ber-ser eyledi ‘atş ile hayret ber-zamān
Şāve halkı nehri batdığını gördi bī-gümān
Teşne-leb me’yūs u maḥzūn döndi pür-derd ü elem

Eşkle söndürdi şān āteşünde nārın li’ām
Nār-ı ḥaşyetle kurıtdılar daḥı nehri⁸⁸ tamām
64. Nār u āba şanki tebdīl ile virdiler maḳām
Cāy-ı nārı ‘ayn olupdur āb-ı çeşm ile mūdām
Hem daḥı mecrā-yı nehri oldı cāy-ı nār-ı ğam

Naşş kat’ iken beşāret olmadı āgāh baḳ
İtmedi bir dem hidāyet anlara nūr-ı sebaḳ
65. Çeşm ü gūşından müfid olmadı küffār bir ramak
Cinnī feryād itdi lāmi’ olucaḳ envār-ı Hāḳ
Lafz u ma’nādan görüñ Hāḳ zāhir oldı dem-be-dem

Çeşm ü gūş-ı ḳalbini açmadı küffār-ı belīd
Görmediler Hāḳḳı bir dem oldılar andan ba’īd
66. Nūr-ı tebşīr-i⁸⁹ Ḥudā ‘ālemde olmışken bedīd
Çeşm ü gūş-ı cān ile görüp işitmedi ‘anīd
Bunca tebşīr ü ‘alā’ imden olup a’mā aşam

Zulmet-i dūzaḥ olupdur anlara çünki maḳar
Ḳalbleri cehl ü dālāletde gezüpdür der-be-der
67. Bilmediler göz ile görmüş iken bunca eşer
Bā-ḥuşuş kāhinleri anlara virmişken ḥaber
Kim sebāti olmaya keḳ dīnlerinüñ ola⁹⁰ güm

Zulmet-i esfelde merdūd oldılar hem bī-şu’ūr
Şirk ile şerre düşürdi anları her dem ğurūr
68. ‘Āḳıbetden bunca taḥvīf eylemiş iken şudūr
Gökde encümle şeyāḫın recmi⁹¹ itmişken zūhūr
Yerde hem aña muvāfiḳ yıḳılır iken şanem

Bulmadı ruḥşat semāya bir daḥı pür-kibr ü kīn
İstimā’a her ne dem ‘azm itse olmazdı yaḳīn
69. Muḥterikdür berḳ ile necm ile recm oldı hemīn
Redd olundı tā semādan leşker-i dīv-i la’īn
Birbiri ardınca ḳaçup oldılar hem münhezim⁹²

İstirāk-ı sem’e meslek bulmadı ol pür-dālāl
Göge ‘azm itdükçe recm oldı racīm-i bed-fi’āl
70. Ḳaçdılar ḳaḫr-ı Ḥudādan göriceḳ berḳ-i Celāl

⁸⁸ Derkenār: **Arapça:** النهير kelimesi nehr ve neher şeklinde okunur. أنهار kelimesinin tekilidir. Fiil kökü olarak قطع fiili gibi (üçüncü bâbdan) gelir ve suyun kızması, akıp kendine bir su yatağı oluşturması anlamındadır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁸⁹ Derkenār: **Arapça:** Büşra kökünden gelir ve بئشره ve mastarı tebşir olan بئشره “ona müjde verdi” anlamındadır. نصر fiili gibi (birinci bâbdan) gelir. Bişaret ve beşaret bu kökten türemiş bir isimlerdir. Çoğulu beşâirdir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁹⁰ ola: olma KA2, İÜ1.

⁹¹ recmi: recm KA2.

⁹² Derkenār: **Arapça:** هزم الجيئش “Ordu hezimete uğradı” veya انهزموا “hezimete uğradılar” anlamında kullanılır. ضرب fiili gibi (ikinci bâbdan) gelir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

**Kaçmada aşhâb-ı file anlar olmuş hem-mişâl
Yâ o küffâr idi k'açmadı haşâdan çeşm ü fem**

71. Hâ'ib oldılar murâda irmediler ol zamân
Yüzleri oldu kara vü gözleri a'mâ hemân
Ol haşâyı zîrâ remy itdi Hudâ andan inan
**Ol haşâ dest-i resûlullâhda tesbîh itdi şan
Balıguñ karnında Yûnus itdi andan atdı⁹³ hem**

72. Bi'setin ikrâr idüp kıldı şehâdet her hâcer
Aña inkâr ile ısrâr eyledi her bî-başar
Geldi ikrâra cemâdât hamd ile ey mu'teber
**Da'vetine geldi yüz üzre anuñ her bir şecer
Sâkı üzre yürüyüp irdi huzûra bî-kadem**

73. Hâk-i pâ-yi devlete ikbâl ile yüz sürdiler
Ba'de taşdıķ 'avdete ruşsat bulup yüz urdılar
Anların âşârını yollarda herkes gördiler
**Şahlarıyla şafhâ-i râh üzre yazup durdılar
Bir 'aceb haţţ ile taşdıķ-i resûl-i muhterem**

74. Olması nâdir degil eşcârın aña reh-revân
Şâdir olan mu'cizâtından degil eb'ad 'ıyân
Yüz sürüp sür'atle hem ityânı eşcârın hemân
**Şol gamâme mişlidür her dem k'olurdu sâye bân
İrmeye tâ âfitabuñ tâ başından bir elem**

75. Dağı ciz'ün⁹⁴ mişlidür k'itdi firâkından enîn
Nite redd-i şemsi teshîl⁹⁵ eyledi Rabb-i mu'tîn
Eyledi tahtîr ü tekmîl şakķ-ı şadr ile metîn
**Parmağıyla şakķ olan mehtâba ben itdüm yemîn
Nisbeti kalb-i resûlullâhadur k'oldı kâsem**

76. Mekkedden hicret⁹⁶ için 'azm idicek ol şeh-süvâr
İtdi kâfirler teccüs kıldı bezl-i iktidâr
Setr-i Hâkda olanı görsün mi çeşm-i pür-ğubâr
**Ekrem ü hayru'l-beşer sultânı hâvî itdi gâr
Oldı a'mâ çeşm-i küffâr anda görmedi o dem**

77. Hıfz-ı Hâk göstermedi küffâra andan bir eşer
Gözleri oldu kulübı gibi a'mâ bî-haber
Virdi ol dem gözlerine 'illet-i za'f-ı başar
**Ġâr içinde kimse yok dirlerdi kâfirler meger
Fâhr-i 'âlem ile Şiddîk anda iken bî-elem**

78. Bilmediler ġâr içinde olduğın ol kâm-kâr
Belki anda anları zann itmedi ol hîle-kâr
Ol *fehüm lâ yubşirüm*⁹⁷ okuyup kıldı karâr

⁹³ atdı: itdi SÜ1, SÜ2.

⁹⁴ ciz'ün: ciz'de KA2; ciz'inde İÜ1. el-ciz', bi'l-kesr ve süküni'z-zâl (عُجْ şeklinde yazılır) hurmâ ağacı, cem'i cüzü' gelir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁹⁵ Derkenâr: et-teshîl, âsân itmek, teysîr gibi (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

⁹⁶ Derkenâr: **Arapça:** Hicret ve hicran kelimeleri "bağlı olma, kavuşma" kelimelerinin zıddıdır. Fiil kökü نصر gibi (üçüncü bâbdan) gelir. Hicret bu kökten türemiş bir isimdir. Mühacera bir yerden bir yer yere gitmek, ikinci için birinciyi bırakmaktır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

**Pes hamāmı anda berder ‘ankebūti perde-dār
Göricek şandılar anlar⁹⁸ olmaya aña hadem**

79. Ye’s⁹⁹ ü haybetle dönüp hem itdiler ‘azm-i menāt
Hāşılı oldı hasāret kāfirin sürdükçe at
Faḥr-i ‘ālem ‘avn-i Ḥaḫḫ ile idüp anda şebāt
**Hıfz-ı Bārī aḥsen ü aḡnādur el-ḫaḫ niçe ḫat
Zırh u cevşenle ḫişār u ḫal‘adan k’olmaya kem**
80. Niçe müddet¹⁰⁰ intizārum¹⁰¹ geçdi kār itdi baña
Nār-ı şevḫ¹⁰² ile tūtuşdum bulmadum derde devā
Bābına yüz üzre düşdüm i‘tizār itdüm aña
**Her ne cevre¹⁰³ ḫaşd ide dehr ilticā itdüm dilā
Buldum¹⁰⁴ eḫrāf-ı resūlullāhda her derdime em**
81. Şiddet-i dehr-i deniden her ne dem irdi te‘ab
İstinādum oldı elṫāf-ı firāvāna sebeb
Buldum andan istifāde ḫıldığım her neyse hep
**Baḥr-ı cūdından daḫı ben her ne ḫıldımsa ṫaleb
Andan a‘lā dest-i iḫşānuñ öpüp¹⁰⁵ gördüm kerem**
82. Aña hem rü’yāda vaḫy itdi cenāb-ı zi’l-ḫader
Şubḫ-ı şādıḫ-veş idi rü’yāyı ol ḫayru’l-beşer
Nevmi çeşm-i ḫalbini şāfi ider virmez keder
**Vaḫyin inkār itme rü’yāda anuñ zāhirde ger
Çeşm-i ḫ‘āb-ālūd olursa ḫalbi bīdār idi hem**
83. İbtidā rü’yāda oldı vaḫy-i maḫbūb-ı Ḥudā
Ümmetine tā ki ilhām¹⁰⁶ ile bir cüz’i ḫala
Oldı tertīb-i nübüvvetden numüne güyiyā
**Ya‘ni mi‘rāc-ı nübüvvet pāyesiydi evvelā
Olmaz bir vech ile inkār-ı hāl-i muḫtelem**
84. Vehb-i Ḥaḫdur bir ḫulına rütbe-i vaḫy-i tamām
Kesb ile ḫāşıl degil nisbetle irmez ḫaş u ‘ām
Kimseye irmez ne deñlü itse sa’y ü ihtimām
Bārekallāh¹⁰⁷ vaḫy-i Ḥaḫ kesbī degildür ey ḫümām

⁹⁷ “Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. **Artık görmezler**” (Yâ-Sîn 36/9).

⁹⁸ anlar: - KA2, İÜ1.

⁹⁹ Derkenâr: el-be’s ümîd ḫaṫ’ itmek, ḫaṫ’u’l-emel ve’r-recā ma’nāsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁰⁰ Derkenâr: **Arapça:** Damme ve şedde ile müddet şeklinde okunur, bir şeyin amacı ve sonu manasına gelir. Bir miktar zaman anlamına da gelir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁰¹ Derkenâr: el-intizār, yol gözlemek (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁰² Derkenâr: **Arapça:** eş-şevḫ ve’l-iştiyāk, gönlün bir şeye eğilimli olması demektir. شَوْقَة fiili “birini bir şeye şevklendirmek” ve تَشَوَّقَهُ “onun da ona karşı şevklenmesi” yani “şevkini kabartması” anlamında kullanılmaktadır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁰³ cevre: cevher KA2.

¹⁰⁴ Buldum: Bulmadım KA2, İÜ1.

¹⁰⁵ öpüp: olup KA2, İÜ1.

¹⁰⁶ Derkenâr: **Arapça:** İlham, gönle düşen şeydir. “Allah ona ilham etti” anlamında اَلْهَم fiili, “Allah’tan sabır dilemek” anlamında ise اسْتَلْهَم fiili kullanılır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁰⁷ Derkenâr: Tebârake fi’l-i mâzîdir. **Arapça:** Bereket, nema ve ziyade anlamına gelir. Aynı kökten gelen tebrik, bereket için dualaşmaktır. بَارِك fiili fi, lâm ve ‘alâ harfi cerleriyle “Allah bir şeyi, senin için, o şeyi sana mübarek kılsın” anlamında kullanılır. Nitekim وَمَنْ حَوْلَهَا (Mûsâ ateşe varınca ona şöyle seslendi): “Ateşin başındaki de çevresindekiler de kutlu olsun!” (en-Neml, 27/8) ayetinde bu anlamında kullanılmıştır. قَاتِل ve تَقَاتِل fiillerinde olduğu gibi الله şeklinde şarkında بَارِك anlamında kullanılmaktadır. Ancak müfâale babı müteaddi tefâul babı müteaddi değildir. Aynı kökten gelen تَبَرَّك fiili ise “bereket beklemek” anlamındadır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

Virse gâ'ibden haber olmaz nebî hem müttehim

85. Vech-i pâkinden hidâyet buldı nice ercümend
Döndiler çok kes dâlâletden idince nuş u pend
Feyz ile oldu gâni her yıldıza atan kemend
El sürince şîhâte irdi niçe biñ derd-mend
Hem niçe dîvâneler tarh itdi zincîr-i lemem

86. Cümle-i ebṭālî taḥvîf itdi kahr-ı saṭveti¹⁰⁸
Luṭf ile ekvâna cümle gâlib oldı kuvveti¹⁰⁹
Vaḳt-i kaḫṭı itdi aḡnâ ya'ni bezl-i himmeti
Sâl-i kaḫṭı kıldı bir vech ile ihyâ da'veti
Ġurre-i şebdîz-i ezmâna dönüpdür pür-ni'am

87. Gitdi yümn-i da'vet ile kaḫṭ irişdi pes ḡinâ
Fâyih oldı fîb-i teşrîfi cihâna bî-merâ
Feyz-i cûdı dutdı âfâkı irişdi mâcerâ
Ebr-i cûdı doldurup vâdîleri virdi şafâ
Şanasın deryâ boşandı irdi yâ seyl-i 'Arim¹¹⁰

88. Yoḳ 'aded meşhûr olan âyâtına günden 'ıyân
Dıyık-ı şadra irdi müşrikler anuñla bî-gümân
Gün gibi zâhir olan nesne olur mı hîç nihân
Sen beni vaşfula terk eyle ki âyâtı hemân
Nâr-ı mihmân gibi zâhirdür seb içre ber-'alem

89. Anda cem' oldı mefâhîr cevher-i ḫalk-ı 'azîm
'Acz ile olur olursa dürr-i evşâfi nazîm
Vaşfını nazm itmesem neşr ile olmışdur 'amîm
Ġüsni artar muntazam olursa ol dürr-i yetim
Muntazam olmazsa noḳşân irmeye ḳadrine hem

90. Şems-i zerrât-ı ḫaḳâyık baḫr-ı cûd-ı ser-firâz
Kim ḫalâyık aña muhtâc oldılar ol bî-niyâz¹¹¹
Vâşif irmez ḫaddine pes yazar evşâfin biraz
Her ne deñlü ḫil'at-i vaşf-ı medih¹¹² olsa dırâz
Ġâmet-i bâlâ-yı isti'dâdına nisbetle kem

91. Mişl-i encüm ḫaşrı yoḳ âyâtınuñ bürhândan
Her bir âyet mu'cize¹¹³ olmuşdurur Ḳur'ândan
Zann idersün kim anı ḫâdiş¹¹⁴ ola ezmândan
Zâhiren ḫâdişdür ol âyât-ı ḫaḳ Raḫmândan

¹⁰⁸ Derkenâr: es-satv ve's-saṭvet, ḫamle eylemek ve kahr u ḡazab ma'nâsına, cem'î saṭavât gelür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁰⁹ Derkenâr: el-ḳuvvet, ḫilâf-ı za'f ki peklikden ve muḫkemlikden 'ibâretdür cem'î ḳuvâ gelür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹¹⁰ Derkenâr: **Arapça:** Arim, karşısında durulamayan seldir. Bir vadi ismi veya şiddetli yağmur olduğu da gelen rivayetler arasındadır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹¹¹ bî-niyâz: bî-zebân KA2.

¹¹² Derkenâr: **Arapça:** Medih, güzel yad etmek demektir. قطع gibi (üçüncü bâbdan) gelir. المدح والمديح، المدح والممدوحه kelimeleri bu kökten gelmektedir. مدح fiili de مدحه "onu övdü" fiili kullanılır. الرجل يمدح الرجل ise övgüde tekellüf ve övmek anlamına gelir. رجل ممدوح terkibi ise övülen kişi için kullanılır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹¹³ Derkenâr: **Arapça:** Acz kökünden zayıflık anlamına gelir. Mu'ciz ve mu'cez ile mu'cize ve mu'ceze şeklinde türetilir. ضرب fiili gibi (ikinci bâbdan) gelir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹¹⁴ Derkenâr: **Arapça:** Hadis, haber demektir ve çoğulu "ehâdis" şeklindedir. دخل fiili gibi (birinci bâbdan) gelir. Hudûs daha önce olmamış bir şeyin olması anlamında mastardır. أخذته الله şeklinde kullanıldığında "muḫdis" ve "muḫaddis" kelimeleri bu anlama gelmektedir. حديث، حديث، حديث، حديث kelimeleri aynı bağlamda kullanılan kelimelerdir. Bu kökten gelen أخذت خيرا ifadesindeki fiil "yeni bir iyilik ortaya çıkardı" anlamındadır. Aynı şekilde رجل حديث "genç" anlamında kullanılan bir terkiptir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

Ma'nâda olmuş aña lîk şıfat-ı vaşf-ı kıdem

92. Vechini mir'ât-ı âyâtından izhâr eyledi
Çeşm-i 'ibretle bakana 'arz-ı dîdâr eyledi
Meslek-i Hâkda likâ-yı¹¹⁵ dostı iş'âr eyledi
Muhterin olmaz zamâna bize ihbâr eyledi
Cümle ahvâl-i me'âd¹¹⁶ u kışsa-ı 'Âd u İrem
93. Sırr-ı mahfîyi idüp bir remz ile keş ü beyân
Aña icâz-ı kelâmı gösterüp râh-ı nihân
'Aczin izhâr itdi mişlinden¹¹⁷ anuñ halk-ı cihân
Bâkî vü fâyıkdurur her mu'cizâtı bî-gümân
Gayrı peygamberlerin âyâtı oldu mün'adim
94. Faşl-ı hükme seyf-i şârimdür o hırş aşhâbına
Oldı teslîm 'âkîl ü ebleh anuñ her bâbına
Herkes anuñla tesellî virmede ahhâbına¹¹⁸
Hâkim oldu âyet-i¹¹⁹ Qur'an şikâk erbâbına
Bâkî koymaz şübheden hükminde hem qalmaz sitem
95. Halk için hîç bir mühim terk itmedi¹²⁰ ümmü'l-kitâb
Kim mu'arız olsa elbet kaçmada eyler şitâb
Hayr işâbet eylemez görürsün anı sen harâb
Kimse Qur'âna mu'arız olamaz bî-irtiyâb
Kim 'adû-yı ekberi nâçâr olup kıldı selem
96. Ol feşâhat¹²¹ ile men' itdi 'adâ aqvâsını
Hem selâmetle perişân eyledi ezkâsını
Hâk-sâr itdi cezâletle kamu erkâsını
Ya'ni redd itdi belâgatle¹²² 'adû da'vâsını
Zâlimi redd itdi şanki ehl-i gayret ez-harem
97. Yüzi üzre hâke urdı haşmını 'inde'l-hışâm
Mişlin ityânında hep 'âciz qalupdur hâş u 'âm
Şanki bârân-ı hidâyetdür mededde ol müdâm
Keşret-i ma'nâ-yı Qur'an mevc-i deryâdur tamâm
Cevherinden hüsni ile kıymetde fâ'îk oldu hem
- Nâ'il-i âmâl olur virdini iden iltizâm
Çeşm ü kalbe nûr bahş ile ider def'-i¹²³ zâlâm

¹¹⁵ Derkenâr: el-likâ' bi'l-kesr, görmek ve yetişmek ve müfâ'ale bâbından maşdardur, mülâkât gibi, harbe dahı medd ile ve kaşr ile likâ dirler haşmen anda mülâkât olduğu i'tibâr ile (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹¹⁶ Derkenâr: **Arapça:** عاد fiili "ilâ" harfi ceri ile "dönmek" anlamında kullanılır. قال gibi (birinci babdan) gelir. Mastarı عودة olarak da gelir. العود أحمد "Geri dönmek en iyisi" diye bir atasözü de vardır. Buradaki "meâd" ise dönüş ve varış yeri anlamında ahiret demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹¹⁷ mişlinden: mişlinde ÇO., KA1.

¹¹⁸ virmede ahhâbına: buldı âb u tâbına ÇO., KA1.

¹¹⁹ âyet-i: âyât-ı SÜ1.

¹²⁰ itmedi: itdi İÜ2.

¹²¹ Derkenâr: **Arapça:** Fesâhat, kelime anlamı olarak açık olmak, ortaya çıkmak demektir. Fesahat, tenâfuru'l-hurûf, garâbet ve muhalefetu'l-kıyas gibi kelime kusurlarından ve za'fu't-te'lif, tenâfuru'l-kelîmât gibi cümle kusurlarından kurtulmak demektir. Saç için kullanılan "müsteşzirât" kelimesi veya burun için kullanılan "müserrac" kelimesi gibi kusurlu kullanımlarda fesahat ile kurtulmak mümkündür. Fesahat sayesinde fasih kelimelerle kastedilen açıkça ifade edilebilir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹²² Derkenâr: **Arapça:** Belagat, mütekellime belagatlı cümle kurabilme gücü veren meleke demektir. Belagatlı her söz veya mütekellim aynı zamanda fasihtir. Ancak her fasihi, belig değildir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹²³ def'-i: ref'-i KA2, İÜ1, İBB., SÜ1, İÜ2, SÜ2.

98. Keşf-i esrâr-ı ğarîb eyler muhakkıklar müdâm
Yok 'aded sırr-ı 'acîbine gerekdür ihtimâm
Çok okunduğça kımaz dilde keder virmez elem
- Okeyanı hîç melûl itmez kelâm-ı müste'ân
 Belki tekrâr ile zevk-i vecd¹²⁴ ü hâl olur 'ıyân
99. Eyledüm ba'zan saña eltâf sever isen beyân
Gözünü nûrlandırur didüm okuyanuñ hemân
Pek yapış bulduñ zafer habl-i Hudâya kıl himem
- Gel müdâvim ol tilâvetde şurûtuñ¹²⁵ kıl edâ
 Tâ meşâmm-ı¹²⁶ kalbi ta'tîr ide bûy-ı cân-fezâ
100. 'Afv-ı taķşîrâtuña olur sebep bî-ımtirâ
Ger tef ü tâb-ı¹²⁷ cahîmden kırküp okursan dilâ
Eyleye itfâ-ı nâr ol âb-ı hayvân-ı şebem¹²⁸
- Hoş o kes ki ola 'âlemdede tilâvetle elîf
 Nûr-ı Qur'an ile ola dem-be-dem vechi şerîf
101. Hûsn-i vechi dav' ile müzdâd olup ola laţîf
Havz-ı rahmetdür yüzi ağ eyler ey merd-i zarîf
Pes beyâz eyler 'uşâtuñ vechi olsa çün humem¹²⁹
- Pür-çerâğ oldu zalâm-ı zulme Qur'an-ı 'azîm
 Ehl-i Hakkâ oldu bir peymâne-i 'adl-i¹³⁰ kavîm
102. Seyf-i Hakkur bâtılı eyler hükümetde dü nîm
Hem 'adâletde terâzû hem şîrâf-ı müstekîm
Andan özge halka hîç olsun mı bir 'adl ü hakem
- 'Adli zâhirdür meger tuğyân ile münkir belîd
 Hakkı setr eyler bilürken pes şekâvetle 'anîd
103. Çeşm-i kalbinde¹³¹ 'amâ olana nûr olmaz bedîd
Sen 'aceb kılma hasûd inkâr iderse ey ferîd
Çeşm-i Hakk-bînuñ kapayup cehl-i şîrfdan urdı dem
- 'İllet-i kalb ile inkâr eylemiş iden sefil
 Râh-ı Hakkâ zulmet-i şekk olur ol derd-i cezîl
104. Nûrî görmez şebpere bulmaz aña hergiz delîl
Dav'-ı şemsi gâh olur inkâr ider çeşm-i 'alîl

¹²⁴ Derkenâr: el-vecd bi'l-feth, 'aql gitmek ve ğuşşalu olmak ve iştîyâk ve muhabbet ğalebe itmek. **Arapça:** Vecd, sevginin eşlik ettiği üzüntü demektir. Vucd ise bir şeyi yapma gücü ve kabiliyeti demektir. Vecd, *Ta'rifât*'ta "gönle deĝen ve gönlün herhangi bir zorlanma ve yapmacıklık olmadan tepki verdiği şey" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca "şimşek gibi çakan ve hızlıca sönen şeydir" denilmiştir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹²⁵ Derkenâr: **Arapça:** Şurût, bir şeyin bir şeye bağlı olması, birinci olursa ikincinin de olması anlamına gelir. "Varlığı kendi varlığına bağlı olan ancak mahiyetinin dışında kalan ve varlığı onun varlığını zaruri kılmayan şeydir" denilmiştir. Ayrıca "bir şeyin hasıl olmasının gelecekte gerçekteşmesi muhtemel bir olaya bağlanması" şeklinde de tanımlanmıştır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹²⁶ Tâ meşâmm-ı: Nâm-ı şâmı KA2; Nâm-ı şâm-ı İÜ1.

¹²⁷ tef ü tâb-ı: tef-i tâb-ı ÇO., KA2, İÜ1, İBB., İÜ2, SÜ2; tef-i nâr-ı SÜ1.

¹²⁸ Derkenâr: **Arapça:** Şebem şeklinde okunur. Soĝuk anlamındadır. Soĝuk gibi (dördüncü bâbdan) gelir ve شيم الماء "su soĝudu" demektir ki bu durumda suya "şebim" denir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹²⁹ Derkenâr: **Arapça:** حمم fiili -ki mastarı تحمima şeklindedir- yüzünü kömürle karartmak anlamındadır. Humem; kül, kömür ve ateşte yanmış olan her şeydir. Müfredi "humeme"dir. Humem, جوه kelimesinin fâ'ilinden hâl vâkı' olmuşdur, buña hâl-i mütedâhile dirler, söyünmüş kömür ma'nâsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹³⁰ Derkenâr: el-'adl ve'l-'adâlet kelimelerinin her ikisi de fetha ile okunur ve manası her nesneyi yirli yirince itmek. **Arapça:** Adl, cevr (zulüm) kelimesinin zıddıdır. Örneĝin عدل في القضية "Bu meselede adil davrandı" ve بسط الوالي عدله "Vali adalet yaydı" denir. ضرب gibi (ikinci bâbdan) gelir. İsm-i faili âdil şeklindedir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹³¹ kalbinde: kalbinden KA2, İÜ1.

Hasta olsa lezzetin duymaz zülâlin dahı fem

105. Ey kerāmâtı kerem-kâr cihānuñ manzarı
Görmeyen nûrı bilür mi ol cemâl-i enveri
Nuşımı ider kabûl alan¹³² hidâyetden biri
Sâhası halka melâz olan kerîmüñ bihteri
Râkib ü râcil şitâb idüp k'anı bildi ehem
106. Ey¹³³ fakîr-i bî-nevâya devlet-i¹³⁴ her dü serâ
Mağsad-ı aqşâ olan her 'âcize bî-ımtirâ
Manzar-ı eclâ-yı erbâb-ı başiretsin şehâ
Âyet-i kübrâsın ehl-i 'ibrete ey pür-vefâ
Ni' met-i ehl-i haqîqatsin k'olurlar muğtenim¹³⁵
107. Ey sivâdan bî-niyâz u tâlib-i bezm-i vişâl
Sa'y ile bulduñ zafer luğf-ı hafıye bî-melâl
Da'vet itdi h'ân-ı luğf-ı vaşlma ol zü'l-celâl
Mekkedden Kudse gice seyr eyledüñ¹³⁶ bî-kıl ü kâl
Şan meh-i bedr eyledi seyr-i şebân-gâh-ı zulem
108. Sebğ-ı Cibrîl eyledüñ ref'-i merâtibde 'ıyân
Zulmet-i imkânı¹³⁷ geçdüñ nûr-ı vâcible hemân
Hâtem-i vahdetle tezyîn oldı zâtuñ bî-gümân
Çün 'urüc itdüñ 'alâya bî-zamân u bî-mekân
Kâbe kavseyn¹³⁸ oldı menzil k'aña irişmez vehim
109. Belki cem' u'l-cem'e¹³⁹ irdüñ şadr-ı ev ednâ¹⁴⁰ da tâ
Hayme-i vahdet kurup kıldıñ çü keşretten ibâ
Pes hilâfet ile olduñ ya'ni şâh-ı dü serâ
Anda taqdîm itdi cümle mürselin ü enbiyâ
Nite kim maḥdüm taqdîm olagelmış ber-ḥadem
- Enbiyâ vü mürselîne anda pes olduñ imâm
Ya'ni dürr-i ittiḥâda virdüñ anlarla nizâm

¹³² alan: olan KA2, İÜ1.

¹³³ Ey: Her İBB.

¹³⁴ Derkenâr: **Arapça:** Devlet, savaşta iki gruptan birinin diğerine galebe çalmasıdır. Çoğulu dâl'in kesrası ile "dîvel" şeklindedir. Dûvlet ise para/mal konusunda olur. Çoğulu "dûlât" ve "düvel" olarak gelir. Ebû Amr b. el-Alâ der ki: Devlet, savaş konusunda, dîvlet ise para/mal konusunda olur. İsa b. Ömer ise her ikisi de mal ve savaş için kullanılır. "İdâle" ise zafer kazanmak, galip gelmek demektir. دالت الأيام "Günler geldi geçti" ifadesi günlerin değişmesi anlamında kullanılmaktadır ki insanlar arasında günlerin bu dönüşümünü Allah (cc) gerçekleştirmektedir. Eline bir onun bir şunun alınması تداولته الأيدي şeklinde ifade edilir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹³⁵ Derkenâr: muğtenim, ḡanîmet aḡz idici ma'nâsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹³⁶ eyledüñ: eyledi KA2, İÜ1.

¹³⁷ Derkenâr: **Arapça:** İmkan, zatını var veya yok saymanın akla aykırı olmaması durumudur (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹³⁸ "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu" (en-Necm 53/9). Derkenâr: **Arapça:** Kâbe kavseyn, varlık dairesi (ibdâ, i'âde, nüzul, urûc, fâiliyye, kâbiliyye gibi) olarak isimlendirilen ilahi düzeyde isimler içerisinde yüce bir yakınlığı işaret eden bir terkiptir. İttisal olarak ifade edilenden farklı olan bir Hak ile ittiḥad makamıdır. Bu makamdan daha yüce "ev ednâ"dan başka bir makam yoktur (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹³⁹ Derkenâr: **Arapça:** Cem ve Tefrika: Fark, sana nispet edilen şeydir; cem ise senden alınan şeydir. Kulun, kulluğunu yerine getirerek kesp etmesi ve insanlığına uygun olan şey farktır ve hakikatin anlamları açığa çıkarma ve iyilik ve hayırseverliği başlatma gibi Hak adına olan şey ise cemdir. Cem'ul-cem ise cemden farklı ve daha yüce bir makamdır; çünkü cem, eşyaya Allah'ın (nazarından) şahit olma ve Allah'tan başka güç ve kuvvetin terk edilmesidir; Cem'ul-cem ise Allah'tan başka her şeyin tamamen fena bulması ve yok sayılmasıdır ki bu Ahâdiyyet makamıdır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁴⁰ "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu" (en-Necm 53/9). Derkenâr: **Arapça:** "Ev ednâ" mertebesi (yahut daha yakın ayetinde ifade edildiği gibi) cem'den chadiyyete bir (yolculuktur). Burada mahza bir mahiv ve külli bir yokluk vardır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

110. Buldı ervâha refâkat ile hüsni intizâm
Anlar ile âsumân-ı hefti seyr itdûn tamâm
Enbiyâ ceysine olduñ anda sen şâhib-‘alem
- Cem‘ olup taht-ı livâña iftirâkuñda¹⁴¹ olan
‘Avn-i Hâkla bâb-ı sūr-ı vaḥdeti açduñ hemân
111. Hadd-i ğâyâta irişdi¹⁴² seyrüñ anda bî-gümân
Ķomaduñ fevka‘l-‘ulâda rûtbe-i ĳurb-ı nihân
K‘ire senden şoñra aña ĳalib-i sebĳ u senem
- Pes livâ‘-ı ĳamdüñi naşb eyledüñ fevka‘l-‘ulâ
Fi‘l-i şekki cezm idüp şart-ı yakîn ile cezâ
112. Me‘ĳaz-i ‘ilm olduĳuñ derk idemez zann-ı verâ
Her maĳâm oldu izâfet¹⁴³ ile maĳfüzüñ şehâ
Ref‘ ile olduñ münâdâ nite kim müfred ‘alem
- Üñse da‘vet itdi teşrîfüñ içün ol zü‘l-celâl
Ol maĳâmı ihtisâşı ĳayrı kes görmek muḫâl
113. Seyr ile lâhûta¹⁴⁴ yol bulduñ k‘aña irmez ĳayâl
Çeşm-i ĳayrıdan nihân bir vaşla irdüñ bî-hemâl
Hem saña keşf oldu maĳşûş anda sırr-ı müktetem
- Hâk-i büsuñla müşerrefdür simâk¹⁴⁵ ile semek¹⁴⁶
Taht-ĳâhuñdur serîr-i¹⁴⁷ müstenîr-i nüh felek
114. *Lî-me‘allah¹⁴⁸* bezmiñe şıĳmaz nebî mürsel melek
Ma‘den-i her faĳrı sen ĳaş eyledüñ bî-müşterek
Hem maĳâmâtı aña zamm eyledüñ bî-müzdeĳam
- Baĳr-ı zâta ĳarĳ olup olduñ izâfetden berî
Alduñ eşdâf-ı şıfâtı her nisebden¹⁴⁹ gevheri
115. ‘Aĳla gelmez saña virilen ma‘ârif dürleri
Rûtbeñ olmuşdur ‘aĳım ey dü cihânuñ serveri
Ķâbil-i derk olmadı hem saña virilen ni‘am
- Haĳda da‘vet eyledüñ andan aña her a‘kili
Şerbet-i vuşlatla¹⁵⁰ ırvâ eyledüñ her efdali
116. Eyledüñ sırr-ı¹⁵¹ ĳaĳıĳatle mübeşşer ekmeli

¹⁴¹ iftirâkuñda: iftirâkuñdan KA2, İÜ1.

¹⁴² irişdi: irişmedi İÜ2.

¹⁴³ Derkenâr: **Arapça**: İzafet, babalık-oğulluk gibi biri, diĳeri olmadan anlaşılamayan göreceli durum demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁴⁴ Derkenâr: **Arapça**: Lâhut, gizli saklı olmak anlamındaki لا fiilinden türemiştir. عا fiili gibi (ikinci bâbdan) gelir. Lahût, Arapça bir kelimedir. فُعلوت veznindedir. A‘yân-ı sabitenin ilmidir. İlâhî ve mânevî olandır; ĳaybî alemidir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁴⁵ Derkenâr: es-simâk bi‘l-kesr (kesra ile okunur), kevâkibden iki nürü yıldızdur ve muḫlak nürü yıldızda daĳı dirler, kevkeb-i neyyir ma‘nâsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁴⁶ Derkenâr: es-semek, bi‘t-tahrik balıĳ ki meşhürdür cem‘i simâk ve sümük daĳı gelür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁴⁷ Derkenâr: **Arapça**: Serîr, taht anlamına gelir. Çoĳulu “serâyir” ve “sürür” şeklinde gelir. İki damme bir arada olduĳu ve okunuşu dile ağır geldiĳi için “sürer” şeklinde de rivayet edilmiştir. Serîr, nimet ve mülk ifade eder (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁴⁸ Benim **Allah ile birlikte** olduĳum öyle bir vaktim var ki ne bir mukarreb melek ne de bir mürsel nebi (ĳönderilmiş peygamber) -o vakitte- yanıma girebilir (Aclunî, 2/173).

¹⁴⁹ Derkenâr: **Arapça**: İki şey arasında baĳ kurmak demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁵⁰ vuşlatla: vuşlata KA2, İÜ1.

¹⁵¹ Derkenâr: **Arapça**: Sır, bedendeki ruh gibi kalbe bırakılan latif bir emanettir. Ruh nasıl ki muhabbetin mahalli, kalp nasıl ki marifetin mahalli ise sır da müşahedenin mahallidir. Sırru‘-sır ise bütün hakikatlerin detaylarını olduĳu şekliyle icmalen ve işimalen bilmek gibi kula deĳil Hakka öĳgü olan şeydir. وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ “Gaybın anahtarları yalnızca O‘nun katındadır. Onları ancak O bilir” (en-En‘âm, 6/59) (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

**Müjde-bād ey müslimîn çün bize bā-‘avn-i celī
Rükn-i muhkem var ki olmaz haşre dek tā münhedim**

- İttibā‘ından Hudā feyz-i ‘ināyet eyledi
Ümmeti irdi necāta ol şefā‘at eyledi
117. Kim aña oldı muṭī‘ Haḫka itā‘at eyledi
Anı Haḫ çün ekrem-i rusülle da‘vet eyledi
Dā‘imüz ḫayru’r-rusüldür biz daḫı ḫayru’l-ümem
- Şem‘-i ‘irfānı uyandırdı sirāc-ı vaḫdeti
Bād-ı ḫikmetle söyündürdi fetīl-i şirketi
118. Şadr-ı ehl-i ‘aḫlı şerḫ itdi şafā-yı¹⁵² da‘veti
Ḳalb-i a‘dāyı hirāsān itdi şıyt-ı bi‘seti
Şavt-ı nāgehden hirāsān olduḡı gibi ḡanem
- Çekdügince müşrikine ṭıḡı ol şāḫib-zamān
Başdan ayaḡa kızıl ḳaftān giyerlerdi hemān
119. Tıḡ u nīze ḫil‘atin¹⁵³ ölçer biçer bī-imtinān
Kār-zār içre dönerdi nīze-i faḫr-i cihān
Kelle-i a‘dā ile bir çengel-i ḳaşşāba hem
- Cümle şīrān-ı veḡā¹⁵⁴ andan olurdu tārumār
Cümlesinde ‘arşa-i cenk anlara olurdu dar
120. Harb içinde görse kāfirler idemezdi ḳarār
Reşk iderlerdi maḳātilde bi-ārzü-yı firār
Pāre-i a‘zāya kim ḳapardı iḳbān u raḫam
- Şiddet-i ḫarb ile ḫayretde ‘uḳūl-i kāfirīn
Rūzı şebden fark idemezdi gürūh-ı müşrikīn
121. Belki küdretle¹⁵⁵ dönerdi giceye günü hemīn
Giceler ta‘dādını bilmez idi a‘dā-yı dīn
ḫayretinden irmeyince tā şeb-i māh-ı ḫarem
- Şirk ile çün ḫadden aşdı baḡı küffārın tamām
İtdiler daḫı fezā‘atle¹⁵⁶ ḳalāle ihtimām
122. Seyf-i dīni anlara indirdi ḫallāḳ-ı enām
Bir ḳonuḡdur anlara güyā o dīn-i müstedām
Şol ḡuzāt ile ki olmuş laḫm-ı dūşmāna ḳarim¹⁵⁷
- ‘Arşa-ı ḫarbe uzatdı zıll-i seyfi şiddeti
Döndürüp rüy-ı ‘adūyı ḳarb-ı dest-i himmeti
123. Tıḡlar raḫşende ‘arż iderse güler necdeti
Hem süvār-ı ceyš-i İslām cūş-ı deryādan ḳatı
ḫamle-i ebṭāl idi ol demde şanki mevc-i yemm

¹⁵² şafā-yı: ma‘nā-yı KA2, İÜ1.

¹⁵³ ḫil‘atin: ḫil‘ati İBB.

¹⁵⁴ Derkenār: **Arapça:** Vega, gürültü ve kargaşa demektir. Savaş için de bu kelime kullanılır. Zira orda gürültü ve kargaşa hakimdir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁵⁵ Derkenār: **Arapça:** Kedr, safv kelimesinin zıddıdır. ضرب fiili gibi (ikinci bâbdan) ve سهل gibi (beşinci bâbdan) gelir. Bulanık olan “kedir” denir. كَدْرٌ، كُدْرَةٌ، كُدْرٌ ve كُدْرَةٌ kelimeleri de bu anlamda kullanılır. Bulanık ma‘nāsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁵⁶ Derkenār: **Arapça:** فَطَعَ fiili طرف gibi (beşinci bâbdan) gelir ve bir işin çirkinleşmesi anlamında kullanılır. Ölçüyü aşan aşırı çirkin şeye “iğrenç” anlamında فطيع denir. eş-şenā‘at, ḫadden tecāvüz itmek ma‘nāsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁵⁷ Derkenār: **Arapça:** Yük taşınmayan veya aşağılanmayan değerli erkek deve dir. Buradan teşbih ile bir kavmin efendisine de قَرْمٌ veya مُقَرَّمٌ şeklinde isim olmuştur. Aḡa anlamındaki قَرْمٌ da buradan gelir. طرب ile aynı bâbdan gelen fiil “karam” şeklinde iki fetha ile “ete aşırı iştahlı olma” anlamında kullanılmaktadır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

124. Fî sebîlillâh cihâda 'azm iden her muẓtarib¹⁵⁸
K'ıztırâbından döner her mezheb ü her mürtekb¹⁵⁹
Hâbbezâ cünd-i muẓaffer ya'ni ğayr-ı münkalib
Her dilâver ile kim oldur¹⁶⁰ rızâ-yı muhtesib
Qahr u istîşâl-i a'dâya iderler pes himem
125. Heybetinden dil perîşân teng idi şadr-ı raḥîb
Hâmle-i şîrân-ı dîn a'dâya olunca qarîb
Zulmet-i küfri giderdi nûr-ı tîĝi her necîb
Tâ şıla-i¹⁶¹ raḥme irdi dîn-i İslâm-ı ğarîb
Buldı ehlin anların sa'yiyle oldu muhterem
126. Zînet-i âdâb u 'izzet ile oldu müfteḥir
Rûtbe-i şadr-ı sa'âdetdür¹⁶² aña hergiz muķir
Hıfz u raĝbetde 'aceb ḥüsn ile buldı nûr u fer
Duḫter-i dîn ḥayr-ı zevc ü ile oldu mu'teber
Kim yetîm olmaz ebed ersizliği görmez de hem
127. 'Azmi hıfz ile¹⁶³ iderlerdi veĝâda ihtimâm
Hâmle itmezdi bir ednâ cem'ine ceyš-i 'izâm
Anlara tākāt getürmez idi şîrân-ı benâm
Her biri şan 'arşa-i cenk içre bir kûh idi tām
Şor ne gördi çeşm-i a'dâ olcaķ vaķt-i şadem
128. Sell-i seyf oldukça ḥarb içre ğuzât-ı kām-yâb
Yıldırım idi ser-i a'dâya her berķ-i şihâb
Şor rivâyet eyleyenlerden olasin ḥişşe-i bâb
Faşl-ı mevti şor Uḫud Bedr ü Ḥuneyn ide cevâb
Darb-ı tîĝ u tîr ile bir mi olur darb-ı veḥam
129. Nâr-ı tennûr-ı veĝâda toñdı pes nice li'âm
Tîĝ u nîze âteş-i ḥarbi idince pür-zîrâm
Şadr-ı nîze sîne-i a'dâyı itdi iltizâm
Aķ kılıçlar çıkıcaķ kından olurdu la'l-fâm
Şol siyeh saçlu 'adûnuñ kanı ile dem-be-dem
130. Tîĝ-zenler zer'-i ḥarbi biçdi olunca ḥaşâd
Dest-i şiddetden geçüp her dâne-i ehl-i 'inâd
Rûy-ı a'dâyı siyâh itdi süyûf-ı ictihâd
Yazdı kill-k-i nîze vü tîĝ ile küttâb-ı cihâd
Ḥarf-i cism-i düşmene la'lîn nüķaṭ rengîn raķam
131. Sehm-i¹⁶⁴ tîr-endâzdan hîç qalmadılar bî-naşîb
Şadr-ı nîze ile hem-dem oldu her şadr-ı raḥîb¹⁶⁵
Bellüdü r ḥarb içre şîrân u ḥımârân-ı 'acîb

¹⁵⁸ Derkenâr: **Arapça:** Tadârub veya ızdırab aynı anlamdadır. الموجُ يضطرب şeklindeki bir cümlede dalganın ızdırabı birbirine çarpmasıdır. ızdırab, harekettir. اضطرب أمره. “İşi bozuldu” demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁵⁹ Derkenâr: **Arapça:** Günah irtikap etmek, yanlışların karanlığı ile örterek günah işlemektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁶⁰ oldur: olur KA2, İÜ1.

¹⁶¹ Tâ şıla-i: Bâ-şıla-i KA2, İÜ1.

¹⁶² sa'âdetdür: sa'âdetde İBB.

¹⁶³ 'Azmi hıfz ile: Resm-i merdâne ÇO., KA1.

¹⁶⁴ Derkenâr: **Arapça:** Sehm, sihâmın tekilidir. Sehm aynı zamanda nasip demektir. Rumât râmînüñ cem'idür oķ atıcı ma'nâsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁶⁵ raḥîb: ḥaşîb KA2; ḥabîb İÜ1.

**Farq olur levn ü silâh ile ‘adūdan her ḥasīb¹⁶⁶
Renk ü bŷy ile nite gŷl oldu mŷmtāz-ı Selem**

132. Şerḥ olup fevz¹⁶⁷ ü hidāyetle ḳulŷb-ı mŷ’ minīn
Ḳıldı Ḥaḳ rıdvān ile ecrin muzā‘af anların
Bildirŷr ezhār-ı¹⁶⁸ nuşret anların ḳadrin¹⁶⁹ hemīn
**Bād-ı nuşretle erişŷr neşr-i bŷy-ı Mŷslimīn
Ḡonce-i gŷldi şanasın her biri kim açdı fem**
133. Berḳ idi şan eşheb-i iḳdāma olunca sŷvār
Her birinŷn kŷy [u] çevgānı ser-i bī-‘itibār
Ālet-i ḥarb ü şecā‘atle mŷretteb ŷstŷvār
**Her biri esb ŷzre ḡābit şan dıraḥt-ı kŷh-sār
Dīnde muḥkem olduḡundandı degil saḥt-ı ḥuzum**
134. Rŷz-ı ḥarb iḳre gŷrŷnmez idi ḥavf-ı mŷ’ minīn
Şīr-i ḡarrān-ı vegā olsa eger a‘dā-yı dīn
Saḥvetinden anların dehşet¹⁷⁰ olur şīr-i ‘arīn
**Şiddetinden ehl-i İslāmuñ ḳulŷb-ı mŷşrikīn
Ditreyŷp farq itmedi ādemle ḥayvānı o dem**
135. Fī sebīlillāh cihād itdiler artdı ni‘meti
İctihād itdŷkçe imdād itdi Ḥaḳḳuñ kudreti
Anları dŷndŷrdi Mevlāya ḥabībŷn da‘veti
**Her kimŷn ola resŷlullāh ile pes nuşreti
Mīşesinde gŷrse şīrān ḥavf idŷp açmaya fem**
136. ‘Avn-i¹⁷¹ Ḥaḳḳa irdi olan himmetine muntazır
‘Āciz olmaz kime irişŷrse ‘avn-i muḳtedir¹⁷²
Ravza-i¹⁷³ nuşretde cīrānı olupdur mŷstekīr
**Faḥr-i ‘ālem dostları dā‘im gŷrŷnŷr muntazır
Nite kim dŷşmenleri maḳḥŷr ser-ā-pā mŷnhezim**
137. Baḥr-ı ḥubbından hidāyet ile olan feyż-yāb
Ḳalbini levş-i¹⁷⁴ ḥubuşdan pāk ider bī-irtiyāb
Ḳavmine irer mi gŷrgān-ı hevādan ıztırāb
Hışn-ı dīne ŷmmetīn indirdi ol ‘ālī-cenāb

¹⁶⁶ ḥasīb: ḥabīb Sŷ1, İŷ2, Sŷ2.

¹⁶⁷ Derkenār: **Arapça:** Fevz, kurtuluş ve hayrı kazanmak demektir. Aynı zamanda helak içinde kullanılır. Her ikisi de قال gibi (ikinci bābdan) gelir. Nitekim Allah’ın buyurduḡu şekilde مِنَ الْعَذَابِ “(Sanma ki onlar) azaptan kurtulacaklardır!” (Āl-i İmrān, 3/188) azaptan uzak olmak anlamında kullanılmıştır. Mefāze aynı zamanda mefāviz kelimesinin mŷfredidir ve o da “tehlikeli durumlar(dan kurtulma)” anlamına gelir. İbnu’l Arabi der ki: Orası ŷlŷmcŷl bir yer olduḡu ve فوز filinden توفيز ile yok olmaktan kurtulduḡu için bŷyle isimlendirilmiştir. El-Esma’i der ki: Selamet ve başarı konusundaki iyimserlik sebebiyle bŷyle adlandırılmıştır (ÇO., İBB., İŷ2, KA1).

¹⁶⁸ **Arapça:** Zehr, “ze”nin ve “hā”nın fethasıyla ve hā’nın sŷkŷnuyla. Çiçek, cem‘i ezhār ve ezāhirŷn cem‘i ezāhīr gelŷr.

¹⁶⁹ Derkenār: **Arapça:** Kadr veya kader bir şeyin deḡeri/ŷlçŷsŷ demektir. Nitekim Allah şŷyle buyurmuştur: وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ “Onlar Allah’ı gereḡi gibi takdir edemediler” (ez-Zŷmer, 39/67). Yani hakkıyla tazim edemediler, demektir (ÇO., İBB., İŷ2, KA1).

¹⁷⁰ Derkenār: ed-dehşetŷ ve ‘d-deḥş, utanmak ve ḥayrān olmak ma’nāsına. **Arapça:** دهش الرجل “Adam şaşırđı” anlamına gelir. Derkenār: el-‘avn bi’l-feth (ayn harfinin fethası ile), yardım itmek ve kimseye arka olmak. **Arapça:** Bir konuda destek olmak anlamındadır. Çoḡulu أعوان gelir (ÇO., İBB., İŷ2, KA1).

¹⁷¹ Derkenār: el-‘avn bi’l-feth (ayn harfinin fethası ile), yardım itmek ve kimseye arka olmak. **Arapça:** Bir konuda destek olmak anlamındadır. Çoḡulu أعوان gelir (ÇO., İBB., İŷ2, KA1).

¹⁷² Derkenār: **Arapça:** Bir şey konusunda iktidarlı olmak, ona gŷç yetirmek demektir. Ya’nī gŷci yetmek ma’nāsına (ÇO., İBB., İŷ2, KA1).

¹⁷³ Derkenār: er-ravza, çayırklar ve çimenlŷ şulu yir ki bostān daḥı dirlir, cem‘i feth-i rā ile ravz ve ravzāt ve kesr-i rā ile riyāz ve rīzān gelŷr (ÇO., İBB., İŷ2, KA1).

¹⁷⁴ Derkenār: **Arapça:** لوث ثيابه بالطين تلويثاً ifadesi elbisenin topraḡa bulanması ve kirlenmesi anlamında kullanılmaktadır. Aynı şekilde suyun bulanıklaşması için لوث الماء “suyu kirletti” denir (ÇO., İBB., İŷ2, KA1).

Nite şîr evlâdı ile oldı maḥfûz-ı ecem

138. Ğaflet ile ümmetine irmesün için ḥaṭâ
Muḥkem itdi ḥışnı¹⁷⁵ ḥaşre dek ḥalel¹⁷⁶ irmez aña
Emr-i dîni kıldı müstaḥkem kitâb-ı muḳtedâ
**Hâke şalmışdur cedel erbâbın âyât-ı Hudâ
Kaṭ' olındı seyf ile şan rişte-i nuṭḳ-ı ḥaşım**
139. Beyyinâtı ḥadd-i icâza olup 'ibret-nümâ
Bâtlı ḥaḳdan mümeyyiz oldı âyât-ı Hudâ
Nür-ı 'aḳl-ı kül olup şemsü'l-'ulûmdan rû-nümâ
**Mu'cize besdür¹⁷⁷ saña ümmî iken 'allâm ola
Hem yetim iken mü'eddib olduḡı ol muḥterem**
140. Anuñ ile fetḥ idüp genc-i hüdâyı ol Celîl
Anuñ ile keşf idüp ḥalkuñ ğumûmuñ ol Cemîl¹⁷⁸
Ḥaḳka irdi sâye-i luṭfın iden zıll-i zalîl
**Ḥizmet-i na't-ı şerîf ile olurum müsteḳîl
Şi'r ü ḥizmetde geçen 'ömrüm zünübın bîş ü kem**
141. Ğayra şî'r¹⁷⁹ ü ḥizmetüm maḥrûm idüp Ḥaḳdan beni
Ḳandurur şandum serâbı aña her 'azm ideni
Ric'at itdüm bâb-ı luṭfa mergûb ider¹⁸⁰ gideni
**Boynuma oldı ḳılâde şî'r ü ḥizmet ehveni
Ḥavf ile zebḥa müheyâ şanki ḳurbân olmışam**
142. Bezl-i¹⁸¹ 'ömr itdüm k'ola anlarla taḥşîl-i ğinâ
Buldım âḥir 'izz¹⁸² ü râḫat yirine züll ü 'anâ¹⁸³
Aḳdı bes âb-ı şebâb u söndi ḳandîl-i kuvâ
**Şâb u şeyb ü şî'r ü ḥizmetde şabâvet ğayyinâ
Uydum ammâ olmadı taḥşîlüm illâ ki nedem**
143. Âteş-i tennür-ı nefis içinde oldı dil kebâb
Bir hidâyetden ğanîmet almadı¹⁸⁴ oldı ḫarâb
Leşker-i ğafletle taḥrîb oldı mülk-i dil yebâb
**Her ticâretde ḥasâret¹⁸⁵ semtine ḳıldı şitâb
Dîni dünyâ ile almadı vü dimedi alam**

¹⁷⁵ Derkenâr: el-ḥışn bi'l-kesr, şaklamak, hıfz gibi ve ḳal'a ma'nâsına, cem'i ḥuşûn gelür. **Arapça:** İçine nüfuz edilemeyen korunaklı her yer için kullanılan bir kelimedir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁷⁶ Derkenâr: el-ḥalel bi-fethateyn, iki nesne aralığı, fürce gibi ve fesâd ma'nâsına daḫı gelür, cem'inde ḫılâl dirler (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁷⁷ Mu'cize besdür: Mu'cizesidür İÜ1.

¹⁷⁸ Derkenâr: **Arapça:** Cemal, güzellik demektir. جمال الرجل جمالا ifadesi kişinin güzel olması demektir ki bu durumda ona "cemîl" denir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁷⁹ şî'r: sa'y İÜ2, SÜ1, SÜ2

¹⁸⁰ ider: ide İÜ2

¹⁸¹ Derkenâr: **Arapça:** Bir şeyi bezl etmek, onu cömertçe vermek, demektir. الْمَبْدَلُ ve الْمَبْدَلَةُ kelimeleri her gün giyilen elbise için kullanılır. Elbisenin veya başka bir şeyin ibtizali, onun değersiz olması demektir. Aynı kökten gelen tebezzül ise korumasız bırakmak anlamındadır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁸² 'izz: 'izzet KA2

¹⁸³ Derkenâr: **Arapça:** Boyun eğmek, itaat etmek anlamına gelir. سما fiili gibi (birinci bâbdan) gelir. Ayet-i kerimede Allah (cc) şöyle buyurmuştur: وَعَنْتَ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ "Bütün yüzler; diri, yaratıklarına hâkim ve onları koruyup gözeten Allah'a boyun eğmiştir" (Tâ-Hâ, 20/111) (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁸⁴ almadı: olmadı KA2, İÜ1

¹⁸⁵ Derkenâr: **Arapça:** خسر في البيع "Alışverişte zarar etti" anlamında kullanılmaktadır. Mastarı "husr" ve "hüsrân"dır. Bir şeyin eksik olması için de خسر الشيء ifadesi kullanılır. Bu, ضرب gibi (ikinci bâbdan) gelir. helak etmek, الخسارة ve الخسارة ise sapma ve helak olma demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

144. İden ı̄sar-ı dālālet¹⁸⁶ ber-hidāyet ez-derūn
Ol dālāl olur aña semt-i cahīme reh-nümūn
Ni ‘met-i bākīyi fānīye bedel eyler o dūn
Şol ki şatdı devlet-i ‘uqbāyı dūnyāya bugūn
Ġabn-i¹⁸⁷ fāhiş ola yarın anda bu bey ‘ u selem¹⁸⁸
145. Her zūnūbı mūrtekeb semt-i haṭāda ber-ķarār
Farz olan rāh-ı Hūdāya kılmadum hīç ibtidār
Nā-ūmīd olman ne deñlü cūrmūm olsa bī-şūmār
Cūrm idersem ol ḥabībūñ bozmadum ‘ahdın ne var
Eldedür ḥabl-i¹⁸⁹ metīn ḥubbi k’olmaz mūñşarım
146. Dir **Şalāḥī** tesliyetdür¹⁹⁰ baña ol ‘ahd ü emān
Ķurtarur dest-i şefā‘at¹⁹¹ ḥālūm olınca yaman
Feyz-i elṭāfi beni taḥḥīr ider ğamdan hemān
Andan ‘ahdūm var Muḥammeddür çü nāmum bī-ġūmān
Eylemez ‘ahde vefā anuñ gibi bir kimse hem
147. Her muşībetde baña imdādı olmuşdur ķarīn
Her şedāyidde der-i elṭāfına oldım rehīn
Feyz-i luṭf ile dem-ā-dem mūñşerih ķalb-i ḥazīn
Fazl ile dutmazsa destūm rūz-ı maḥşerde hemīn
Bir adım atmaġa anda lerzedden dutmaz ķadem
148. Baḥr-ı raḥmetdür yedi¹⁹² engūştı mīzāb-ı ḥayāt
Oldı sīrāb-ı arzū-mend ‘iṭāş-ı kā‘ināt
Teşne-i iḥsānını maḥrūm ider mi hīç Furāt
Eyleyen luṭfın recā bulmaz mı iḥsān-ı necāt
Koñşusu andan döner mi olmayınca muḥterem
149. Küll-i ekdārumda itdüm luṭf u iḥsānuñ recā
Her şeb-i ğamda idüpdür şem ‘-i elṭāfuñ ‘aṭā
Nazm-ı na‘tında meşāmum buldı būy-ı cān-fezā
Fikrūmi meşġūl idelden medḥıne bī-ımtirā
Medḥını buldım ḥalāşa ya ‘ni ḥayr-ı mültezim
150. Ķavmine oldı zülālī feyz-i irşādı¹⁹³ revā
Ķurtılıp şiddetden oldılar ni‘amda mu‘tenā
Ḥā‘ib olur mı anuñ luṭfından iden ilticā
Her faķīrin ķalbini açdı ‘aceb feyz-i ġnā
Açılır bārān ile zīrā ki ezḥār-ı ūkūm¹⁹⁴

¹⁸⁶ Derkenār: eđ-dālāl ve’đ-dālālet, helāk olmak ve yol azmak **Arapça:** ضلالة arzu edilene ulaştıracak olanı kaybetmek veya ulaştırmayacak olan yola girmek demektir, denilmiştir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁸⁷ Derkenār: ġabn, aldama-i bāzār ma‘nāsına (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁸⁸ Derkenār: selem, kütüb-i fıkhiyyede meşhūr olan selemdür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁸⁹ Derkenār: **Arapça:** Urgan/ip, halat demektir. (Mecazen ise) ġüven ve baġ demektir. Hablu’l-verīd, boġazdaki can damarıdır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁹⁰ Derkenār: et-tesliyet, sevindirmek ve ġam zā‘il itmek, tefrīḥ gibi ve izāle-i ġam gibi. **Arapça:** سلاه من هميه تسليه “Tamamen kederini giderdi” anlamında kullanılmaktadır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁹¹ Derkenār: **Arapça:** Şefaat: Kendisinin hakkı konusunda suç işlenen zattan ġünahların baġışlanmasını istemek, demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁹² raḥmetdür yedi: raḥmetde didi KA2; raḥmetdür didi İÜ1

¹⁹³ Derkenār: **Arapça:** Reşād kelimesi الرشد kelimesinin zıddıdır. رشد fiili قعد gibi (birinci bābdan) gelir. Mastarı rüşddür. Bir diġer lehçeye ġöre أرشده الله gelir. أرشده الله “Allah ona doġru yolu gösterdi” demektir. الطريق الطريق tamlaması “en doġru yol” için kullanılır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

151. Halk-ı 'âlem baħr-ı cûdından idüpdür iğtirâf¹⁹⁵
Kimi reyyân oldu andan kimi itdi irtişâf
Ni 'met-i her dü serâyı isterem bā-irtidâf
Cā'ize ancak cihân zehrin dilemem bî-hilâf
Nite zehr itdi Züheyri zehre-i medh-i Herem
152. 'Āciz ü her mużtarın¹⁹⁶ oldur me'âz-ı mübrimi
İlticâda ğamdan âzâd eyler ol her mücrimi
Yok anuñ luţfından ayru derd-mendin maħremi
Senden özge yok¹⁹⁷ penâhum ey cevâduñ ekremi
'Āleme hâdiş olan hâvf u hâţar irdiği dem
153. Üstüme eyle meşâ'ibde cenâh-ı luţfı med
Çehre-i hâcâtuma luţf ile urma dest-i red
Mesnedüñdür kıble-i âmâlüm ihsân it meded
Yâ resûlallâh der-i dâru'l-emânın kılma sed
Baňa şol dem ki zühür eyleye 'adl-i muntekim
154. Baħr-ı zâtuñ dürr-i bî-hemtâsı zâtuñdur nihân
Maşrıķ-ı şubh-ı şifâtın ğurresi olduñ 'iyân
Zulmet-i âbâd 'ademden itdüñ ekvânı revân
İki 'âlem iki kaçre baħr-ı cüduñdan hemân
Hem 'ulümuñdan iki harf 'ilm-i levh ile kalem
155. Bed' -i feyzüñle hâkâyık buldı hüsn-i ihtitâm¹⁹⁸
Bed' ü hatmi senden oldu anların bā-intizâm
Umarum luţfin ne deñlü zenbüm itse irtikâm
Cürm-i bisyâr ile me'yûs olma ey nefsum tamâm
Mağfiretde kim kebâ'ir oldu mânend-i lemlem
156. Cem' olan cürmüm olursa her biri küh-ı 'azîm
Baħr-ı 'afv ü mağfiretde Hâķ ider anı 'adîm
'Aşî vü bîçâregâna dâ'imâ oldur Kerîm
Umaram taķşim idince rahmetin Rabb-i Raħîm
ķismetüm olmuşdur 'işyânumca hükümüm hiç elem
157. Raħmet ile mâsivâdan pâk olur kalb ü 'uķül
Zulm-i keşretten ziyâ-yı vahdete ider vuşül
Baħr-ı 'işyândan ğarîķı kırtarur luţf ile ol
Mün 'akis kılma ilâhî bu ümîdüm kıl kabûl
Sen 'inâyet kıl hesâbum daħı âsân eyleyem
- Raħm idüp kılma ğazab feyzin umar 'abd-i 'atîķ

¹⁹⁴ Derkenâr: el-üküm, zammeteyn ile ekmenüñ cem'idür, ekme hemzenüñ fetħi ve kâfuñ sükünüyle rabve ma'nâsına yüce yer dimektür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁹⁵ Derkenâr: el-ġarf, avuçla şu almak ma'nâsına. **Arapça:** غرف الماء بيده "Eliyle bir avuç su aldı" şeklinde kullanılır. ضرب fiili gibi (ikinci bâbdan) gelir. اغترف de (iftial babından) aynı anlamdadır. "Garfe" (suyu) bir kez almaktır. "Gurfe" ise ismi mefulü için kullanılır. Zira bir avuç alınmamışsa zaten gurfe diye isimlendirilemez. Çoğulu "nutfe"nin çoğulunun gelmesi gibi غراف şeklinde gelir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁹⁶ Derkenâr: **Arapça:** الضر kelimesi "fayda"nın zıddıdır. ردّ gibi (birinci bâbdan) gelir. Zarar kelimesi bu kökten türemiştir. الضر zayıflık ve kötü durum demektir. مضرّة zarar, منفعة yararın zıddıdır. رجل ذو ضرورة veya رجل ذو ضرورة ترکیبی, ihtiyaç sahibi kişi anlamındadır. اضطر إلى الشيء ifadesi bir şeye sığınmak anlamına gelir. Yine الجاه إلى كذا de اضطره "onu ona mecbur bıraktı" demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

¹⁹⁷ yok: - KA2, İÜ1

¹⁹⁸ ihtitâm: ihtişâm KA2, İÜ1.

158. Kahrûña tâkat getürmez luţfuña eyle ĥalîk
‘Afv ile eyle nazar itme ‘iķâb ile ĥarîk
Qıl iki ‘âlemde yâ Rabb quluña luţfin refîk
Ceyş-i ĥavf irdükçe zîrâ şabrı olur münhezim
159. Tâ‘ ate eyle muvaffak luţfuñ¹⁹⁹ ile vir şebât
Qıl hidâyet²⁰⁰ ile ĥitâm ĥâli neyl-i vaşl-ı zât
Hem vişâl-i seyyidü’l-kevneyn faĥr-i kâ’inât
Qıl şehâb-ı rahmetüñden feyz-i bârân-ı şalât
Dâ’imâ yâ Rabb ĥabîbüñ üzre münhel münsecim
160. Nâzır-ı eltâfı ta‘rîf iden emtâr-ı selâm
Ber-meţâf-ı²⁰¹ kıdsiyân u cümle-i rusl-i kirâm
Enbiyâ vü mürselîne daĥı ola müstedâm
Âl ü aşĥâb u tevâbi‘ üzre daĥı ber-devâm
K’oldı ol ehl-i tükâ²⁰² vü ‘ilm ü ĥilm²⁰³ ü pür-kerem²⁰⁴
161. Tâ şeb-i muzlimde işrâk ide mâh-ı pür-ziyâ
Dav’-ı şems ile münevver ola tâ arz u semâ
Ravzasında neşr ola büy-ı şenâ şubĥ u mesâ
Tâ ki Bân aĥşânımı taĥrîk ide bād-ı şabâ
Üştürâne hem tarab-baĥş ola ĥādî bā-naĥam

Kaynakça

- Açar, B. G. (2012). *Salâhaddîn-i Uşşakî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Akkuş, M. (1998). *Abdullah Salâhaddîn-i Uşşakî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*. Ankara: MEB.
- Akkuş, M. (2020). *Abdullâh Salahaddîn-i Uşşakî, Dîvân*. İstanbul: Eflatun Kitap.
- Akkuş, M. (2021). *Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşakî, Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Hikemiyat.
- Akkuş, M. (2002). *Hız. Peygamber'e Nâ'tlar, Dîvân-ı Nu'ût-ı Salâhî*. İstanbul: Şelale Yayıncılık.
- Ayçiçeği, B. “Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türkiye Toplumuna Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî Etkileri”, 215K398 Numaralı Proje, TÜBİTAK, 2018.
- Ceyhan, S. (2009). Salâhî Efendi. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 36, s. 17-19). İstanbul: TDV Yayınları.
- Dayf, Ş. (1990). *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*. Kâhire: Dâru'l-Meârif.
- Ferruh, Ö. (1979). *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.

¹⁹⁹ Derkenâr: **Arapça**: “Lâm”ın zammesi “tâ”nın sükûnu ile lutf şeklinde yazılır. Bir nesnenün gecereklüğü (bir şeyin küçük olması), ma'nâsına ve daĥı lutf a'mâlde refk itmege dirler ve Ĥaĥ te'âlâdan 'ibâda lutf-ı tevfiĥ ve re'fetdür cem'i eltâf gelür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁰⁰ Derkenâr: **Arapça**: Hidayet, arzu edilene ulaşacak yolu göstermek demektir. Matluba ulaşacak yola sülûk etmek şeklinde de tanımlanmıştır (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁰¹ Derkenâr: **Arapça**: طاف حول الشيء “Bir şeyin etrafında döndü” anlamına gelir. قال gibi (birinci bâbdan) gelir. استطوف ve استطاف de aynı anlamda kullanılır. تاطف ise tavaf alanı anlamına gelir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁰² Derkenâr: **Arapça**: (ÇO., İBB., İÜ2, KA1).

²⁰³ Derkenâr: el-ĥilm, bi'l-kesr, vaĥâr ve sükûn ve yavaşlık ve ‘uķûbet itmek istedikde terk-i ‘acele itmek ma'nâsına, na'tı ĥalîm gelür (ÇO., İBB., İÜ2, KA1, SÜ1, SÜ2).

²⁰⁴ Derkenâr: el-kerem, bi't-taĥrîk eylik ve iĥsân ma'nâsına. **Arapça**: Kerem, “levm”in zıddıdır. Kerîm ise baĥşılayan demektir (ÇO., İBB., İÜ2, KA1, SÜ1).

- İlhan Toker, B. (2022). Divân-ı Nuût-ı Salâhî. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-i-nuut-i-salahi-tees-1957>, [Erişim tarihi: 20 Mart 2024].
- İnce, Z. L. (2023). *Salâhî Abdullah Uşşâkî'nin Tahmîs-i Kasîdetü'l-Bürde Adlı Eseri: Edisyon-Kritik*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Kaplan, Y. (2023). Kasîde-i Bürde'nin Mütercimi Meçhul Bir Manzum Tercümesi. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 1-31.
- Kaya, M. (1992). Bûsîrî, Muhammed b. Saîd. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 6, s. 468-470). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kaya, M. (2001). Kasîdetü'l-Bürde. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 24, s. 568-569). İstanbul: TDV Yayınları.
- Koç, H. (2021). Mustafa Maksûd Resâ Efendi'nin Kasîde-i Bürde Tahmîsi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27, 495.
- Pala, İ. ve Kılıç, F. (2020). Musammat. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 31, s. 234). İstanbul: TDV Yayınları.
- Sezer, İ. H. (2000). Kasîde-i Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi. *SÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 65-88.
- Sezer, İ. H. (1985). *Şâir Bûsîrî ve Bürde'si*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Şahin, E. S. (1997). *Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Uşşâkî, A. S. (2020). *Tercüme-i Hizânetü'l-Edeb İzahlı ve Örneklî Belagat Terimleri Sözlüğü*. (nşr. Mücahit Kaçar-İlyas Karslı-Ahmet Akdağ). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Vassâf Efendi, O. H. (2022). *Risaleler*, (haz. Mehmet Akkuş). İstanbul: Hikemiyat.
- Vassâf Efendi, O. H. (2006). *Sefîne-i Evliyâ*. İstanbul: Kitabevi.
- Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Yıldız, F. (2022). *Kasîde-i Bürde Tercümeleri, İmam Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin 19 Tercümesi ve Bir Şerhi*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Ek²⁰⁵**Kitapta Görülen**

buldukça (3. beyit)

âşikâr (5. beyit)

yek (7. beyit)

lezzete (8. beyit)

özrî (9. beyit)

şîr-harâra (18. beyit)

Teklif Edilen

bul dedikçe

eşkin

iki

lezzâta

Uzrî

şîr-hâra

²⁰⁵ Bu listede Fatih Yıldız tarafından hazırlanan *Kasîde-i Bürde Tercümeleri* adlı kitapta yer alan Salâhî'nin tahmîsinde (s. 137-148) tespit edilen okuma hatalarından bazıları ve bunlar için yapılan teklifler bulunmaktadır.

kesende (18. beyit)	kessen de
sor (20. beyit)	sür
şiba'dan (22. beyit)	şeb'inden
ol (28. beyit)	ön
isyiğnâda (31. beyit)	istiğnâda
Nebî (35. beyit)	nebiyy-i
nâhîdir (35. beyit)	nâhîdürür
ekmeldir (41. beyit)	ekmeldürür
rahm bilenin (51. beyit)	cümlenin
leyk (53. beyit)	leyl
mükerrerem (54. beyit)	mükrem
Hak tebârın (62. beyit)	Cûy-bârın
güzel (65. beyit)	görün
işitti (66. beyit)	işitmedi
kaçmadı (70. beyit)	k'açmadı
eyitti (71. beyit)	itti
etti (71. beyit)	attı
Rasûlullah'tır (75. beyit)	Rasûlullah'adır
gelmeye (79. beyit)	k'olmaya
istîdâd ne (90. beyit)	istîdâdna
Zâhir-i ehâdistir (91. beyit)	Zâhiren hâdistir
Yek başı (99. beyit)	Pek yapış
terâz u (102. beyit)	terâzû
Çerm-i (103. beyit)	Çeşm-i
menzilgâh ki (108. beyit)	menzil k'ana
eşirmez (108. beyit)	erişmez
taşıp (121. beyit)	tâ şeb-i
cihân (130. beyit)	cihâd
icmâya (135. beyit)	açmaya
Oldum (142. beyit)	Uydum
tahsile (142. beyit)	tahsîlim
Cümr-i (155. beyit)	Cürm-i
Ömrüm (156. beyit)	Umarım